

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΕΝΕΡΓΕΙΑ: ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ, ΔΙΚΑΙΟ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Διπλωματική Εργασία

*ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟΥ ΕΦΟΔΙΑΣΜΟΥ:
Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΔΙΑΚΡΑΤΙΚΩΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΩΝ ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ
ΚΑΙ Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ*

Όλγα Κων. Σταμάτη

Πειραιάς, 2016

Η κάτωθι υπογράφουσα Σταμάτη Όλγα του Κωνσταντίνου βεβαιώνω ότι το έργο που εκπονήθηκε και παρουσιάζεται στην υποβαλλόμενη διπλωματική εργασία είναι αποκλειστικά ατομικό δικό μου. Όποιες πληροφορίες και υλικό που περιέχονται έχουν αντληθεί από άλλες πηγές, έχουν καταλλήλως αναφερθεί στην παρούσα διπλωματική εργασία. Επιπλέον τελώ εν γνώσει ότι σε περίπτωση διαπίστωσης ότι δεν συντρέχουν όσα βεβαιώνονται από μέρους μου, μου αφαιρείται ανά πάσα στιγμή αμέσως ο τίτλος.

(υπογραφή)..... Αθήνα, 19-10-2016..... Ο Στάματ

*Αφιερώνεται στους καθηγητές και τους φοιτητές του πρώτου κύκλου του
Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών στην Ενέργεια του Πανεπιστημίου
Πειραιώς*

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟΥ ΕΦΟΔΙΑΣΜΟΥ:
Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΔΙΑΚΡΑΤΙΚΩΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΩΝ ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ
ΚΑΙ Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Όλγα Κων. Σταμάτη

Σημαντικοί όροι: Ευρωπαϊκή ενεργειακή πολιτική, ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού, διακρατικές συμβάσεις, Συνθήκη της Λισαβόνας, Ελλάδα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η Πολιτική Ενέργειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης διαμορφώθηκε με τρόπο διστακτικό, στο πέρασμα των δεκαετιών και με έναν χαρακτήρα παρακολουθηματικό των άλλων κλάδων πολιτικής της. Τα Κράτη-Μέλη διατηρούν ακόμη και σήμερα την ευθύνη για τη χάραξη της ενεργειακής τους πολιτικής με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τα άλλα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης να έχουν συντρέχουσα αρμοδιότητα επί του αντικειμένου της ενέργειας. Ωστόσο, οι εξελίξεις ανέδειξαν εδώ και πολλά χρόνια την ανάγκη για τη χάραξη μιας ευρύτερης ευρωπαϊκής ενεργειακής πολιτικής. Ειδικά οι κρίσεις των τελευταίων ετών στην προμήθεια φυσικού αερίου προκάλεσαν προβληματισμό, αλλά και αποτέλεσαν το σημείο καμπής: η μέχρι τότε πολιτική αναθεωρήθηκε και η ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού αποτελεί πλέον πυλώνα στη χάραξη πολιτικής σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης. Όπως είναι φυσικό, τα νομοθετήματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Οδηγίες και Κανονισμοί) δίνουν σε κάθε περίπτωση το στίγμα της χαρασσόμενης πολιτικής. Αλλά και τα Κράτη-Μέλη υπακούουν στα κειύσματα των καιρών: οι διακρατικές ενεργειακές συμβάσεις που συνάπτονται έχουν σε κάθε περίπτωση διττό στόχο: την εξασφάλιση της τροφοδοσίας της εκάστοτε συμβαλλόμενης χώρας και την εξυπηρέτηση της ασφάλειας του ενεργειακού εφοδιασμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο σύνολό της. Η εργασία αυτή έχει σκοπό να παρουσιάσει συνοπτικά τις σημαντικότερες εξελίξεις στη διαμόρφωση της ευρωπαϊκής ενεργειακής πολιτικής, τα νομοθετήματα-σταθμούς, τις διακρατικές ενεργειακές συμβάσεις, στις οποίες συμβαλλόμενο μέρος είναι η Ελλάδα και να διατυπώσει κάποιες σκέψεις για το μέλλον της ευρωπαϊκής πολιτικής ενέργειας.

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ θερμά για την έμπνευση, την καθοδήγηση αλλά και την υπομονή που έδειξε κατά την εκπόνηση της διπλωματικής μου εργασίας τον επιβλέποντα καθηγητή μου και επικεφαλής του ΠΜΣ κο Νικόλαο Φαραντούρη. Χωρίς την ενθάρρυνσή του και τον ενθουσιασμό του σε όλη τη διάρκεια του Προγράμματος το αποτέλεσμα θα ήταν εντελώς διαφορετικό.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	1
Πολιτική Ενέργειας και πρωτογενές δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης	4
Ευρωπαϊκή Πολιτική Ενέργειας	7
Ενεργειακή Κοινότητα	11
Το παράγωγο δίκαιο της ενέργειας	14
• Ασφάλεια εφοδιασμού	
i) Πετρέλαιο	14
ii) Φυσικό αέριο	16
iii) Ηλεκτρική ενέργεια	17
iv) Νομοθεσία ασφάλειας εφοδιασμού για όλες τις πηγές ενέργειας	18
• Διευρωπαϊκά δίκτυα	19
• Συμπεράσματα	21
Οι διεθνείς / διακρατικές συμβάσεις στον τομέα της ενέργειας	
• Μεικτές συμβάσεις	22
• Οι διεθνείς συμβάσεις της Ελλάδας στον τομέα της ενέργειας	23
Συμπεράσματα – προοπτικές	36
Επίλογος	38
Βιβλιογραφία	46

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού έχει αποκτήσει μείζονα ρόλο στη διαμόρφωση της ενεργειακής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά τις τελευταίες δεκαετίες. Παρόλο που η ενεργειακή εξάρτηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης από τρίτες χώρες δεν είναι κάτι νέο, γεγονότα των πρόσφατων ετών ανέδειξαν τη σημασία της διαμόρφωσης μίας μακρόπνοης και ολοκληρωμένης ενεργειακής πολιτικής. Η κρίση στην Ουκρανία κατά τα έτη 2005 και 2009, οι διακοπές στην τροφοδότηση με φυσικό αέριο κατά τα έτη 2006 και 2009, αλλά και οι πιθανοί κίνδυνοι για παρόμοια προβλήματα στο μέλλον κρούουν τον κώδωνα του κινδύνου στους αρμόδιους αξιωματούχους της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, καθώς αναδεικνύεται ξεκάθαρα η ανάγκη για την περαιτέρω ανάπτυξη των υποδομών, τη διαφοροποίηση των πηγών και των οδεύσεων, την ενίσχυση της συνεργασίας αλλά και τη διαμόρφωση μιας ενιαίας ευρωπαϊκής ενεργειακής πολιτικής. Ιδιαίτερη βαρύτητα έχει δοθεί κατά τα πρόσφατα έτη 2014 κ.εξ. στα ζητήματα προμήθειας και επάρκειας φυσικού αερίου σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Προκειμένου να αναδειχθούν όσο το δυνατόν περισσότερες πτυχές του ζητήματος της ασφάλειας του ενεργειακού εφοδιασμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι χρήσιμο να αναφερθούν κάποια σημαντικά αριθμητικά στοιχεία. Η εξάρτηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης από τις εισαγωγές ενέργειας είναι σε συνεχή αύξηση από τα μέσα της δεκαετίας του 1990. Στα μέσα του έτους 2014, σύμφωνα με στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η Ευρωπαϊκή Ένωση δαπανούσε περισσότερα από 1 δισεκατομμύριο ευρώ (€) την ημέρα για την εισαγωγή ενέργειας. Το ποσό αυτό αντιστοιχούσε στο ένα πέμπτο (1/5) των συνολικών εισαγωγών της Ευρωπαϊκής Ένωσης¹. Ενώ, σύμφωνα με στοιχεία για το έτος 2012, πάνω από το ήμισυ της ενεργειακής κατανάλωσης των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (συγκεκριμένα το 53%) συνδεόταν με κάποια μορφή εισαγόμενης ενέργειας². Οι προμηθευτές της

¹ Βλ. ΜΕΜΟ/14/379 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής της 28^{ης} Μαΐου 2014.

² Ο. π.. Ειδικότερα, έγιναν εισαγωγές του 88% του αργού πετρελαίου που καταναλώθηκε, του 66% του φυσικού αερίου και του 42% των στερεών καυσίμων. Αντίθετα, εισήχθη μόλις το 4% της ενέργειας που καταναλώθηκε της προερχόμενης από ανανεώσιμες πηγές, κάτι που καθιστά την εξάρτηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον συγκεκριμένο τομέα πρακτικά αμελητέα, αλλά και το εντυπωσιακό 95% του καταναλισκόμενου ουρανίου.

- ✎ Ευρωπαϊκής Ένωσης ανά κατηγορία καυσίμου ποικίλλουν, με κυριότερο και σταθερό αντισυμβαλλόμενο τη Ρωσία στις παραπάνω αναφερόμενες εισαγωγές πηγών ενέργειας με ποσοστά που κυμαίνονται ή και ξεπερνούν το 30%³.

Η διαμόρφωση κοινής ενεργειακής πολιτικής συνίσταται κατά πρώτον στον εντοπισμό των χωρών, οι οποίες στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη εξάρτηση από εισαγόμενες μορφές ενέργειας και ιδίως από το ρωσικό φυσικό αέριο⁴, και βέβαια η γνώση περί της φύσεως του ενεργειακού μείγματος που απαιτείται / καταναλώνεται στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Έχει διαπιστωθεί, όπως αναφέρεται σε επίσημα έγγραφα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ότι παρόλο που το ενεργειακό μείγμα παρουσιάζει σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των Κρατών-Μελών, κοινό στοιχείο αποτελεί η σταδιακή αλλά σταθερή μείωση στην κατανάλωση στερεών καυσίμων και η αύξηση στη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας⁵. Ανακύπτουν, έτσι, ζητήματα εξέτασης του μεγέθους της εγχώριας παραγωγής ενέργειας και αντίστοιχα κάλυψής της με ίδια μέσα, αξιοπιστίας και συνέπειας των εξωτερικών προμηθευτών και ενίσχυσης / εξάπλωσης των δικτύων.

Οι πλέον πρόσφατες αφορμές σε ευρωπαϊκό επίπεδο που ανέδειξαν την ανάγκη να εξασφαλιστεί η κατά το δυνατόν μεγαλύτερη ασφάλεια στον ενεργειακό εφοδιασμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης ήταν οι δύο κρίσεις στην προμήθεια του φυσικού αερίου που σημειώθηκαν τους χειμώνες των ετών 2006 και 2009. Τότε, έγινε σαφής με τον πλέον χαρακτηριστικό τρόπο η αδυναμία ενός αλληλοσυνδεδεμένου συστήματος, του οποίου αρκετά μέρη μπορούσαν εντελώς ξαφνικά να “κλείσουν” – όχι απαραίτητα με δική τους υπαιτιότητα – θέτοντας έτσι σε κίνδυνο την ομαλή λειτουργία ολόκληρου του δικτύου. Απόρροια αυτών των κρίσεων ήταν η προσπάθεια προς την ολοκλήρωση της ενιαίας, εσωτερικής αγοράς ενέργειας. Τόσο με τις ρυθμίσεις

³ Ο. π.

⁴ Οι παρακάτω έξι χώρες / Κράτη – Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης εξαρτώνται αποκλειστικά από τη Ρωσία για το σύνολο του εισαγόμενου σε αυτές φυσικού αερίου. Πρόκειται για τις: Βουλγαρία, Εσθονία, Λετονία, Λιθουανία, Σλοβακία, Φινλανδία. Ο.π..

⁵ Σύμφωνα με στοιχεία του ως άνω αναφερόμενου υπηρεσιακού σημειώματος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (MEMO/14/379 της 28^{ης} Μαΐου 2014), το 34% της καταναλισκόμενης ενέργειας κατά το έτος 2012 προέρχεται από το πετρέλαιο και προϊόντα αυτού, το 23% από το φυσικό αέριο, το 17% από σταθερά καύσιμα (κάρβουνο, λιγνίτη και τύρφη), το 13% από την πυρηνική ενέργεια και τέλος το 14% από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας.

που υιοθετήθηκαν και αφορούν την προμήθεια από εξωτερικούς προμηθευτές όσο και με τις ρυθμίσεις θεμάτων καθαρά τεχνικής φύσεως (π.χ. ανάστροφη ροή) τέθηκαν τότε οι βάσεις ώστε να ακολουθήσουν σύντομα έργα υποδομών π.χ. στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Ενεργειακού Προγράμματος Ανάκαμψης (ΕΕΠΑ) το 2009⁶ αλλά και Κανονισμοί (Κανονισμός για την Ασφάλεια στην Προμήθεια Φυσικού Αερίου το 2010⁷).

Κατά τη μελέτη του ζητήματος της ασφάλειας του ενεργειακού εφοδιασμού και του ρόλου της στην Ευρωπαϊκή Πολιτική Ενέργειας στο σύνολό της – με ειδικότερη έκφανση αυτού που πρόκειται να εξεταστεί τη σημασία των διακρατικών ενεργειακών συμβάσεων στις οποίες συμβαλλόμενο μέρος είναι η Ελλάδα – θα πρέπει να αναφερθούν οι ενέργειες που γίνονται ή που είναι απαραίτητο να γίνουν βραχυπρόθεσμα αλλά και μακροπρόθεσμα για την αντιμετώπιση της ενεργειακής εξάρτησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης από εξωτερικούς προμηθευτές αλλά και την ενίσχυση των δικτύων. Ήδη, μελετώνται αλλά και τίθενται σε εφαρμογή σε πρακτικό επίπεδο stress tests και μελέτες για την εκτίμηση του κινδύνου (risk assessment) σε μέρη των διευρωπαϊκών δικτύων. Τα ζητήματα αυτά, όντας τεχνικής φύσεως, δεν είναι δυνατόν να γίνουν αντικείμενο της παρούσας εργασίας και να αναλυθούν στο βάθος και με τη λεπτομέρεια που τους αρμόζει. Αντίθετα, εδώ θα εξετάσουμε αποκλειστικά θέματα διαμόρφωσης της κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής ενέργειας, με κύριους σταθμούς, όπως αυτοί διαμορφώθηκαν εκ των πραγμάτων, τις ευρωπαϊκές Συνθήκες, που αποτελούν καθοριστικά σημεία στη διαμόρφωση της κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής επί του ζητήματος. Θα παρουσιαστούν, επίσης, οι διακρατικές ενεργειακές συμβάσεις, στις οποίες αντισυμβαλλόμενο μέρος είναι η Ελλάδα, με στόχο να καταδειχθεί η σημασία του ρόλου κάθε μέρους σε τέτοια πολύπλευρα εγχειρήματα. Τέλος, θα διατυπωθούν κάποιες παρατηρήσεις που θα αφορούν πιθανά συμπεράσματα για μελλοντικές εξελίξεις.

⁶ Στο πλαίσιο του ΕΕΠΑ προβλέφθηκε χρηματοδότηση ύψους σχεδόν 4 δις € για έργα υποδομής στους τομείς αγωγών φυσικού αερίου και δικτύων ηλεκτρικής ενέργειας. Βλ. Λοβέρδου-Τυπάλδου, Ελισάβετ, Αξιολόγηση της Εξωτερικής Ενεργειακής Πολιτικής της ΕΕ και των Κρατών Μελών, σε ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗΣ, ΝΙΚΟΛΑΟΣ (Επιμελ.), Ενέργεια – Δίκαιο, Οικονομία & Πολιτική, Νομική Βιβλιοθήκη, 2012, σελ. 359 – 381.

⁷ Βλ. ΜΕΜΟ/10/641 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Πολιτική ενέργειας και πρωτογενές δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου σηματοδοτεί την έναρξη πολυεπίπεδων μορφών συνεργασίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Η αρχική επιθυμία για την αποφυγή νέου πολέμου στο ευρωπαϊκό έδαφος σταδιακά βρίσκει την έκφρασή του και σε άλλους τομείς, οι οποίοι - άλλος περισσότερο και άλλος λιγότερο - έχουν ως στόχο τους την ειρήνη και τη συνεργασία μεταξύ των χωρών της ευρωπαϊκής ηπείρου και την οικονομική ανασυγκρότηση. Σκοπός της πρώτης μορφής συνεργασίας, της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ) του 1951 ήταν ο έλεγχος των πηγών παραγωγής των παραπάνω, η με κάποια δεδομένη και συμφωνημένη λογική χρήση τους και συνακόλουθα η δημιουργία κοινής αγοράς, η οικονομική ανάπτυξη, η αύξηση της απασχόλησης και η ανύψωση του βιοτικού επιπέδου. Είναι, λοιπόν, αυτή η πρώτη Συνθήκη μεταξύ έξι ευρωπαϊκών κρατών η πρώτη μορφή ανάληψης συντονισμένης δράσης στον τομέα των πρώτων υλών και του ενεργειακού εφοδιασμού⁸.

Ακολουθεί η Ευρατόμ (Euratom) το 1957. Τα ίδια έξι ιδρυτικά μέλη⁹ της προηγούμενης Συνθήκης επιδιώκουν να επιτύχουν την ενεργειακή ανεξαρτησία μέσω της πυρηνικής ενέργειας. Η χρησιμοποίηση των πυρηνικών υλικών για στρατιωτικούς σκοπούς απαγορεύεται εκ της Συνθήκης και προβλέπεται υψηλό επίπεδο ασφάλειας κατά τη χρήση της πυρηνικής ενέργειας για τον πληθυσμό της ευρωπαϊκής ηπείρου. Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας δεν συγχωνεύθηκε με την Ευρωπαϊκή Ένωση και εξακολουθεί να ισχύει έως σήμερα, χωρίς πολλές και σημαντικές αλλαγές. Έχει δε ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στο πλαίσιο της διεύρυνσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης: οι υποψήφιας προς ένταξη χώρες οφείλουν να εναρμονίζονται με την κοινοτική προσέγγιση στο ζήτημα της πυρηνικής ενέργειας, όπως αυτό ρυθμίζεται από τη Συνθήκη Ευρατόμ.

⁸ Βλ. Φαραντούρης, Νικόλαος, Από το Παρίσι στη Λισσαβώνα μέσω Ρώμης: Η Εξέλιξη της Αρμοδιότητας της ΕΚ/ΕΕ στον τομέα της Ενέργειας, σε ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗΣ, ΝΙΚΟΛΑΟΣ (Επιμελ.), Ενέργεια – Δίκαιο, Οικονομία & Πολιτική, Νομική Βιβλιοθήκη, 2012, σελ. 3 – 16.

⁹ Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Λουξεμβούργο και Ολλανδία.

Με την εξαίρεση των δύο προαναφερθεισών Συνθηκών, η πολιτική ενέργειας στην Ευρώπη δεν ρυθμιζόταν από το πρωτογενές κοινοτικό δίκαιο. Χρειάστηκε να μεσολαβήσουν οι πετρελαϊκές κρίσεις της δεκαετίας του 1970 και η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη του 1986, η οποία προέκρινε μεν τον στόχο της εσωτερικής αγοράς, αλλά δεν έκανε καμία αναφορά σε θέματα ρύθμισης των ζητημάτων ενέργειας, και παρόλο που είχε ήδη υπογραφεί η Συνθήκη της Ρώμης ήδη από το 1957 και εκεί είχαν διατυπωθεί ρητά τα ακόλουθα: παρά την απουσία ειδικής νομικής βάσης, την αναγνώριση της εθνικής κυριαρχίας και της μη ανάμειξης της Κοινότητας στον τομέα της ενέργειας, προστίθεται το πρώην άρθρο 14 ΣυνθΕΚ, με το οποίο προκύπτουν ευρείες νομοθετικές πρωτοβουλίες στους τομείς της ηλεκτρικής ενέργειας και του φυσικού αερίου βάσει των αρχών της ελεύθερης κυκλοφορίας και των κανόνων του ανταγωνισμού¹⁰. Συνεπώς, με τη Συνθήκη της Ρώμης η Ευρωπαϊκή Κοινότητα πλέον επιδρά επί του σημαντικότερου τομέα της ενέργειας με μέτρα “αρνητικής ολοκλήρωσης”, δηλαδή την κατάργηση των περιορισμών και των απαγορεύσεων που ίσχυαν ως τότε.

Ακολούθως, στη Συνθήκη του Μάαστριχτ το 1992 γίνεται για πρώτη φορά ρητά αναφορά σε μέτρα στον τομέα της ενέργειας και των διευρωπαϊκών δικτύων. Φυσικά, με δεδομένη την αρχή της επικουρικότητας, τα Κράτη-Μέλη εξακολουθούν να κρατούν στα χέρια τους την αποκλειστική αρμοδιότητα για τη λήψη αποφάσεων αναφορικά με ζητήματα ενέργειας, όπως η ασφάλεια εφοδιασμού και η επιλογή ενεργειακών πρώτων υλών¹¹. Ομοίως, ούτε με τη Συνθήκη της Νίκαιας του 2001 δεν εισήχθησαν διατάξεις σε επίπεδο πρωτογενούς δικαίου αναφορικά με την ευρωπαϊκή πολιτική ενέργειας. Οι κανόνες παράγωγου δικαίου που στόχο είχαν τη ρύθμιση συγκεκριμένων και στοχευμένων θεμάτων θα παρουσιαστούν στον σχετικό τόπο.

Φτάνουμε έτσι στη Μεταρρυθμιστική Συνθήκη ή Συνθήκη της Λισαβόνας, η οποία, με την υπογραφή της το 2007 και τη θέση της σε ισχύ από το 2009, εισάγει με τις διατάξεις της την ενεργειακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Με το άρθρο 4 της ΣΛΕΕ η ενέργεια αποτελεί πλέον

¹⁰ Ο.π.

¹¹ Ο.π.

τομέα συντρέχουσας αρμοδιότητας μεταξύ της Ένωσης και των κρατών μελών¹², ενώ με τον Τίτλο XXI της Συνθήκης που αφορά την ενέργεια (άρθρο 194) ορίζεται η νομική βάση για θετικές δράσεις στο πλαίσιο μιας ενεργειακής πολιτικής εναρμονισμένης με την εσωτερική αγορά και τα διευρωπαϊκά δίκτυα. Η πολιτική σημασία της εισαγωγής στη ΣΛΕΕ ειδικού κεφαλαίου για την ενέργεια τονίζει με τον πλέον χαρακτηριστικό τρόπο την προσήλωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην υλοποίηση μιας συνεκτικής πολιτικής¹³. Και με τον πλέον ρητό τρόπο το άρθρο 194 παρ. 1 ΣΛΕΕ ορίζει τους τέσσερις βασικούς στόχους της ενεργειακής πολιτικής της Ένωσης: α) λειτουργία της εσωτερικής αγοράς, β) διασφάλιση του ενεργειακού εφοδιασμού, γ) ενεργειακή αποδοτικότητα και εξοικονόμηση ενέργειας και δ) διασύνδεση των ενεργειακών δικτύων. Το παράγωγο δίκαιο, όπως ενσωματώθηκε στις εθνικές έννομες τάξεις κυρίως με τις τρεις δέσμες μέτρων (1996, 2003 και 2009), στόχο έχει να ρυθμίσει ως επί το πλείστον την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου και να θέσει το πλαίσιο συνεργασίας των εθνικών ρυθμιστικών αρχών ενέργειας¹⁴. Ιδιαίτερα σημαντική, όπως θα αναδειχθεί και αλλού, είναι άλλωστε η Πράσινη Βίβλος της 29^{ης} Νοεμβρίου 2000, όπου καταγράφονται αναλυτικά οι προτεραιότητες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής¹⁵.

¹² Άλλοι τομείς συντρέχουσας αρμοδιότητας μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης και κρατών-μελών είναι το περιβάλλον, οι μεταφορές, η εσωτερική αγορά και τα διευρωπαϊκά δίκτυα.

¹³ Ο.π.

¹⁴ Για μια αναλυτική αναφορά βλ. ο.π.

¹⁵ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ, Πράσινη Βίβλος: «Προς μια ευρωπαϊκή στρατηγική για την ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού» [COM (2000) 769 τελικό].

Ευρωπαϊκή Πολιτική Ενέργειας¹⁶

Τα δύο κορυφαία θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, έχουν διαγράψει με σαφήνεια τους στόχους της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Ενέργειας. Σύμφωνα με τη Λευκή Βίβλο του 1995 για τον τομέα της ενέργειας, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η Ευρωπαϊκή Πολιτική Ενέργειας (ΕΠΕ) πρέπει να έχει ως αντικείμενα της: α) τη βελτίωση της ασφάλειας του ενεργειακού εφοδιασμού (μέσω της διαφοροποίησης των πηγών ενέργειας και μέσω της εξοικονόμησης ενέργειας), β) τη δημιουργία εσωτερικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου και γ) τη λήψη μέτρων για την προστασία του περιβάλλοντος. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Βρυξελλών της 23/24.3.2006 ορίζει τους τρεις στόχους της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Ενέργειας: i) η ασφάλεια εφοδιασμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ii) η ανταγωνιστικότητα της οικονομίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης και iii) η περιβαλλοντική αειφορία. Παρατηρούμε, λοιπόν, ταύτιση ως προς τους στόχους που θα πρέπει να έχει μια ευρωπαϊκή πολιτική ενέργειας από δύο εκ των κορυφαίων οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Ενέργειας υπήρχε ως ιδέα και ζητούμενο ήδη από τις πρώτες Συνθήκες των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, δηλαδή της ΕΚΑΧ, της ΕΚΑΕ και της ΕΟΚ. Στη βιβλιογραφία διακρίνονται πέντε (5) φάσεις αυτής της πολιτικής, όπως αποτυπώνονται στις πηγές του πρωτογενούς και του παράγωγου δικαίου και του περιεχομένου τους:

1) η ιδρυτική φάση, κατά την οποία η σημαντικότερη πηγή ενέργειας ήταν ο άνθρακας (κατά 80%) και κατόπιν το εισαγόμενο πετρέλαιο και η ατομική ενέργεια. Η ενεργειακή πολιτική στον άνθρακα και στην ατομική ενέργεια είναι αντικείμενο κοινής πολιτικής (ρυθμιζόμενη από τις Συνθήκες ΕΚΑΧ και ΕΚΑΕ): αντίθετα, δεν ισχύει το ίδιο για το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο, που αποτελεί κατά βάση υπόθεση των κρατών-μελών. Η Ευρώπη των έξι, δηλαδή των αρχικών κρατών-μελών που αποτέλεσαν την πρώτη μορφή Ένωσης (Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Βέλγιο, Κάτω Χώρες και Λουξεμβούργο)

¹⁶ Βλ. Ηλιόπουλος, Κωνσταντίνος, Η Ευρωπαϊκή πολιτική ενέργειας και οι Διεθνείς Συμβάσεις της Ελλάδος στον Τομέα του Φυσικού Αερίου, σε ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗΣ, ΝΙΚΟΛΑΟΣ (Επιμελ.), Ενέργεια – Δίκαιο, Οικονομία & Πολιτική, Νομική Βιβλιοθήκη, 2012, σελ. 415 – 434.

βασιζόταν κατά πολύ στην ανταγωνιστικότητα της τιμής του άνθρακα, ο οποίος επιδοτήθηκε και με κρατικές ενισχύσεις, ώστε να κρατηθεί σε χαμηλά επίπεδα σε σχέση με τον εισαγόμενο καθώς και στο εισαγόμενο αλλά με μηδενικούς δασμούς πετρέλαιο. Τέλος, η ατομική ενέργεια έχει ως κύριο πλεονέκτημά της το ανεξάντλητο των αποθεμάτων της. Η ΣυνΘΕΚΑΧ και η ΣυνΘΕΚΑΕ ρυθμίζουν την κοινή ευρωπαϊκή ενεργειακή πολιτική ως προς τον άνθρακα και την ατομική ενέργεια, ενώ το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο αποτελούν κατά βάση εθνική πολιτική των κρατών-μελών.

2) η φάση της κοινής πολιτικής από το 1964 κ. εξ., κατά την οποία επιχειρήθηκε ο συντονισμός των τριών κοινοτήτων ΕΚΑΧ, ΕΚΑΕ και ΕΟΚ. Υπογράφηκε, λοιπόν, το Πρωτόκολλο Συμφωνίας σχετικά με θέματα ενέργειας, από τα έξι ιδρυτικά μέλη, κατόπιν πρωτοβουλίας της Επιτροπής. Δημιουργείται για πρώτη φορά ένα κοινό όραμα για μια ενιαία αγορά ενέργειας μεταξύ όλων των ειδών ενέργειας. Το Πρωτόκολλο αποτελεί κείμενο πολιτικών στόχων χωρίς νομική δεσμευτικότητα. Σύμφωνα με τη φιλοσοφία του, οι στόχοι της νέας πολιτικής είναι φθηνός και ασφαλής εφοδιασμός βάσει κατάλληλου ανταγωνισμού μεταξύ των τριών ενεργειακών πηγών και ελεύθερη επιλογή εκ μέρους των καταναλωτών¹⁷. Οι στόχοι, όπως οριοθετούνται στο Πρωτόκολλο αυτό χωρίς νομική δεσμευτικότητα, περιλαμβάνουν την αύξηση της χρήσης άνθρακα με σταδιακή κατάργηση των κρατικών επιδοτήσεων, την προώθηση των εισαγωγών πετρελαίου και την ανάπτυξη της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας μέσω της πυρηνικής ενέργειας.

Κατά την περίοδο εκείνη και λόγω της διεθνούς αστάθειας που προκαλούνταν από τις εντάσεις και τελικά τον αραβο-ισραηλινό πόλεμο του 1968, υιοθετήθηκαν δεσμευτικές ρυθμίσεις σε επίπεδο παραγωγού δικαίου αναφορικά με την τήρηση στρατηγικών αποθεμάτων πετρελαίου¹⁸.

3) η φάση της αντίδρασης των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στις πετρελαϊκές κρίσεις των ετών 1973 και 1979. Ο αραβο-ισραηλινός πόλεμος του 1973 και η ιρανική επανάσταση του 1978/1979 οδήγησαν στη δραματική

¹⁷ Ηλιόπουλος, Κωνσταντίνος, Ζητήματα Ευρωπαϊκού Δικαίου Ενέργειας, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2014, σελίδες 16-17.

¹⁸ Οδηγία 68/414.

αύξηση της τιμής του πετρελαίου σε διεθνές επίπεδο. Οι Ευρωπαϊκές Κοινοότητες πραγματοποιούν μια κεφαλαιώδη στροφή στην ενεργειακή τους πολιτική. Με προτάσεις της Επιτροπής, οι οποίες υιοθετούνται από το Συμβούλιο, αποφασίστηκε η μείωση της εξάρτησης από τις εισαγωγές πετρελαίου και η στροφή σε μέτρα εξοικονόμησης ενέργειας και στην ανάπτυξη της χρήσης πυρηνικής ενέργειας.

4) η φάση της δημιουργίας πραγματικής εσωτερικής αγοράς ενέργειας μέσα στο πλαίσιο των γενικότερων προσπαθειών με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (1987) και τη Συνθήκη του Μάαστριχτ (1992/1993). Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη του 1986/1987 προετοίμασε με τις ρυθμίσεις που περιείχε το έδαφος από νομοθετικής πλευράς ώστε να επέλθει η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση καταρχάς στο επίπεδο της εσωτερικής αγοράς γενικά και δευτερευόντως στο επίπεδο της ενοποίησης της αγοράς ενέργειας ειδικότερα¹⁹. Η Συνθήκη του Μάαστριχτ (1992/1993) εισάγει για πρώτη φορά διάταξη με την οποία ορίζεται ως στόχος η λήψη μέτρων στον τομέα της ενέργειας, τα διευρωπαϊκά δίκτυα και την προστασία του περιβάλλοντος. Παράλληλα, υπάρχει πλήθος νομοθετημάτων παράγωγου δικαίου, τα οποία αναφέρονται στους τρεις άξονες της Ευρωπαϊκής Ενεργειακής Πολιτικής, ήτοι των α) ασφάλεια εφοδιασμού, β) ανταγωνιστικότητα και γ) προστασία του περιβάλλοντος²⁰.

5) η φάση της Συνθήκης της Λισαβόνας, η οποία εισάγει στη Συνθήκη για τη Λειτουργία της ΕΕ (ΣΛΕΕ, όπως δηλαδή μετονομάστηκε η ΣυνθΕΚ) ειδικό κεφάλαιο για μια πολιτική ενέργειας (άρθρο 194 ΣυνθΛΕΕ). Εκεί αναφέρονται οι γνωστοί τρεις στόχοι της ΕΠΕ και προστίθεται τέταρτος, η διασύνδεση των ενεργειακών δικτύων των κρατών μελών. Στο άρθρο αυτό ορίζονται οι τέσσερις πλέον στόχοι που θα οδηγήσουν στην εγκαθίδρυση της εσωτερικής αγοράς: α) διασφάλιση της λειτουργίας της αγοράς ενέργειας, β) διασφάλιση του ενεργειακού εφοδιασμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης, γ)

¹⁹ Με την ΕΕΠ εισήχθησαν στην ΣυνθΕΚ τα άρθρα 8Α, 8Β, 8Γ, στα οποία ορίζεται ότι η Κοινότητα εκδίδει μέτρα για την προοδευτική εγκαθίδρυση της εσωτερικής αγοράς εντός χρονικής περιόδου, η οποία λήγει την 31.12.1992. Το άρθρο 8Α αποτέλεσε τη νομική βάση σε επίπεδο πρωτογενούς δικαίου για την υλοποίηση, μέσω του παράγωγου δικαίου, της ενιαίας εσωτερικής αγοράς γενικώς και της αγοράς ενέργειας ειδικότερα.

²⁰ Το άρθρο 100 της ΣυνθΕΚ αναφορικά με σοβαρές δυσκολίες στον εφοδιασμό προϊόντων καθιερώνει την αρχή της αλληλεγγύης μεταξύ των κρατών-μελών και στον τομέα της ενέργειας.

προώθηση της ενεργειακής αποδοτικότητας και της εξοικονόμησης ενέργειας, καθώς και ανάπτυξη των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και δ) προώθηση της διασύνδεσης των ενεργειακών δικτύων.

Από τα παραπάνω συνάγεται ότι η εκάστοτε κοινοτική πολιτική στον τομέα της ενέργειας είχε τις νομικές της βάσεις τόσο στο πρωτογενές όσο και στο παράγωγο δίκαιο των τριών Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και πλέον της ΕΕ. Το πιο σημαντικό μέρος αυτού του δικαίου είναι το δίκαιο, το οποίο αναπτύχθηκε από την ΣυνθΕΚ, μετά την ΕΕΠ το 1986/1987 και τη Συνθήκη του Μάαστριχτ (1992/1993), καθώς και από τη ΣυνθΛΕΕ, μετά τη Συνθήκη της Λισαβόνας (2007/2009), δηλαδή στην ουσία το δίκαιο της τέταρτης και πέμπτης φάσης της ΕΠΕ. Στη Συνθήκη της Λισαβόνας υπάγονται σήμερα όλες οι πηγές ενέργειας πλην της πυρηνικής.

Ενεργειακή Κοινότητα²¹

Πέρα, όμως, από την οργάνωση, τον προγραμματισμό και την εφαρμογή των πολιτικών σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης και Κρατών-Μελών, ανέκυψε η ανάγκη συνεργασίας και σε ευρύτερο, περιφερειακό επίπεδο μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και γειτονικών της κρατών. Η Ενεργειακή Κοινότητα, ένας διεθνής οργανισμός με διφυή χαρακτήρα λόγω της σύζευξης δημόσιου διεθνούς δικαίου και του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έχει ως στόχο τη δημιουργία μιας ολοκληρωμένης αγοράς ενέργειας σε περιφερειακό επίπεδο, προκειμένου να εξασφαλιστεί η ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού, η αποδοτικότητα και η καινοτομία βάσει ενός κανονιστικού και εμπορικού πλαισίου που θα επιτρέπει την ανάπτυξη υγιούς και ελεύθερου ανταγωνισμού.

Η Ενεργειακή Κοινότητα είναι μια περιφερειακή πρωτοβουλία στον τομέα της ενεργειακής συνεργασίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Η νομική της βάση βρίσκεται στη Συνθήκη για την ίδρυση της Ενεργειακής Κοινότητας (ΣυνθΕνΚ), η οποία υπογράφηκε στην Αθήνα την 25^η Οκτωβρίου 2005 με ισχύ από την 1^η Ιουλίου 2006 και δεκαετή διάρκεια, δηλαδή έως την 30^η Ιουνίου 2016. Ωστόσο, έχει παραταθεί η διάρκειά της για μία ακόμη δεκαετία, με ομόφωνη απόφαση του Συμβουλίου Υπουργών της 24^{ης} Οκτωβρίου 2013. Τα συμβαλλόμενα μέρη είναι η Ευρωπαϊκή Ένωση και εννέα κράτη της Νοτιοανατολικής Ευρώπης²². Η Ενεργειακή Κοινότητα αποτελεί διαφορετική πρωτοβουλία από τον Ευρωπαϊκό Χάρτη Ενέργειας, ο οποίος άπτεται και πάλι της ενεργειακής συνεργασίας, αλλά προηγείται κατά πολύ ακόμη και της ΣυνθΕνΚ²³. Η εκπροσώπηση και η συμμετοχή των χωρών στην Ενεργειακή Κοινότητα

²¹ Βλ. Παυλίδης, Γεώργιος, Η Ενεργειακή Κοινότητα: Από μηχανισμός προ-ενταξιακής προσαρμογής σε διαδικασία πανευρωπαϊκής ενοποίησης των ενεργειακών αγορών, σε ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗΣ, ΝΙΚΟΛΑΟΣ (Επιμ.ε.), Ενέργεια – Δίκαιο, Οικονομία & Πολιτική, Νομική Βιβλιοθήκη, 2012, σελ. 345 – 358.

²² Συγκεκριμένα η Αλβανία, η Βοσνία-Ερζεγοβίνη, η Κροατία, το Μαυροβούνιο, η Μολδαβία, η Ουκρανία, η Σερβία, η Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας και η αποστολή των Ηνωμένων Εθνών για την προσωρινή διοίκηση του Κοσσυφοπεδίου κατ' εφαρμογή του ψηφίσματος 1244 του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών.

²³ Ο Ευρωπαϊκός Χάρτης Ενέργειας (Energy Charter Treaty, ECT) υπογράφηκε το 1994 και τέθηκε σε ισχύ το 1998. Έχει συμβαλλόμενο μέρος την Ευρωπαϊκή Ένωση και εφαρμόζει τις αρχές της ελεύθερης αγοράς στο πεδίο της ενέργειας.

περιλαμβάνει διάφορες μορφές: κράτος-μέλος της ΣυνθΕνΚ, συμμετέχουσα χώρα, παρατηρητές στις συζητήσεις των θεσμικών οργάνων.

Η γεωγραφική ευρύτητα του εγχειρήματος, που συντελεί στη δημιουργία μιας ολοκληρωμένης αγοράς ενέργειας στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, καλύπτει μεν ένα ευρύ φάσμα ενεργειακών προϊόντων, με πρώτα το φυσικό αέριο και την ηλεκτρική ενέργεια, αλλά και λειτουργεί ως μηχανισμός προ-ενταξιακής προσαρμογής υποψήφιων κρατών προς ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Τελικά, η Ενεργειακή Κοινότητα ανάγεται σε μία διαδικασία πανευρωπαϊκής ενοποίησης των εθνικών αγορών ενέργειας²⁴. Στο άρθρο 2 παρ. 1 ΣυνθΕνΚ ορίζεται ότι η Ενεργειακή Κοινότητα έχει ιδρυθεί με σκοπό: α) να δημιουργηθεί σταθερό ρυθμιστικό πλαίσιο και πλαίσιο αγοράς, ώστε όλα τα συμβαλλόμενα μέρη να έχουν πρόσβαση σε σταθερό και συνεχή ενεργειακό εφοδιασμό, β) να δημιουργηθεί ενιαίος χώρος κανονιστικής ρύθμισης για εμπόριο δικτυακής ενέργειας, γ) να βελτιωθεί η ασφάλεια εφοδιασμού, δ) να βελτιωθεί η κατάσταση του περιβάλλοντος σε σχέση με τη δικτυακή ενέργεια και τη συναφή ενεργειακή απόδοση και να ενισχυθεί η χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, ε) να αναπτυχθεί σε ευρύτερη κλίμακα ο ανταγωνισμός στην αγορά της δικτυακής ενέργειας και να γίνει αξιοποίηση οικονομιών κλίμακας. Η αντιπαραβολή των παραπάνω στόχων με το νέο άρθρο 194 ΣΛΕΕ φανερώνει τη μεγάλη εγγύτητα των σκοπών της Ενεργειακής Κοινότητας με την ενεργειακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης²⁵. Σε τελικό επίπεδο, η Ενεργειακή Κοινότητα προκρίνει τρεις βασικές αρχές: i) την επέκταση του κοινοτικού κερτημένου (στους τομείς της ενέργειας, του περιβάλλοντος, του ανταγωνισμού και των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας), ii) το μηχανισμό λειτουργίας αγορών δικτυακής ενέργειας, iii) τη δημιουργία ενιαίας αγοράς ενέργειας για τα συμβαλλόμενα μέρη.

Με τα δομικά, υπαρξιακά ερωτήματα που απασχολούν τους επικριτές της και αφορούν το κατά πόσον η Ενεργειακή Κοινότητα έχει μέλλον ή απλώς θα είναι ένας ακόμη οργανισμός - θεατής των εξελίξεων στον τομέα της ενέργειας, η απάντηση κατά πολλούς δεν βρίσκεται στο αν θα αποκτήσει ευελιξία ή όχι, αλλά στο βαθμό ευελιξίας που θα κατορθώσει να επιτύχει και

²⁴ Ο.π. σελίδα 347, υποσημείωση 11-12.

²⁵ Ο.π. σελίδα 349, υποσημείωση 18.

στο πόσο σύντομα θα το επιτύχει αυτό²⁶. Το γεγονός, πάντως, ότι έχει αναλάβει το ρόλο οργανισμού, ο οποίος μεταλαμπαδεύει το κοινοτικό κεκτημένο, όχι μόνο όσον αφορά τον τομέα της ενέργειας αλλά και γενικότερα, αυτόματα αναβαθμίζει το ρόλο της.

²⁶ Βλ. Charokopos, Michael, EU Energy Policy beyond borders: Does 'one size fit all'? σε Kalantzakos Sophia, Farantouris, Nikolaos, Energy & Environmental Transformations in a Globalizing World, An Interdisciplinary Dialogue, σελ. 115 - 129.

Το παράγωγο δίκαιο της ενέργειας

Το παράγωγο δίκαιο, όπως καταγράφεται κατά την 4^η και 5^η φάση της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Ενέργειας μέχρι και σήμερα στους τομείς “ασφάλεια εφοδιασμού” και “διευρωπαϊκά δίκτυα” έχει ως ακολούθως²⁷:

- **Ασφάλεια εφοδιασμού**

- i) **Πετρέλαιο**

- α) **Κανονισμός (ΕΚ) 2964/95 του Συμβουλίου της 20.12.1995 «για τη θέσπιση στην Κοινότητα συστήματος καταγραφής των εισαγωγών και παραδόσεων αργού πετρελαίου»**

Ο Κανονισμός δεν αφορά μόνο σύστημα καταγραφής των εισαγωγών και παραδόσεων αργού πετρελαίου, αλλά και σύστημα καταγραφής των τιμών χονδρικής, δηλαδή των τιμών με τις οποίες οι παραγωγοί πωλούν στους εισαγωγείς ή στα διυλιστήρια ή οι εισαγωγείς στα διυλιστήρια. Ως κύριο μέλημά του αναδεικνύεται η εξασφάλιση του εφοδιασμού σε σταθερές τιμές μέσω της σταθεροποίησης της κοινοτικής αγοράς.

- β) **Απόφαση του Συμβουλίου 1999/280/ΕΚ της 22.4.1999 «όσον αφορά κοινοτική διαδικασία πληροφόρησης και διαβούλευσης σχετικά με το κόστος εφοδιασμού με αργό πετρέλαιο και τις τιμές διάθεσης των πετρελαιοειδών στην κατανάλωση»**

Η Απόφαση 1999/280 συμπληρώνει τις ρυθμίσεις του Κανονισμού 2964/95 και καταργεί την Οδηγία 74/491/ΕΟΚ. Προκρίνει ότι πρέπει να καθιερωθεί διαδικασία πληροφόρησης και διαβούλευσης σχετικά με το συνολικό κόστος εφοδιασμού της Κοινότητας με αργό

²⁷ Για την καταγραφή και ανάλυση των νομοθετημάτων του παρόντος κεφαλαίου πολύτιμος οδηγός υπήρξε το έργο του κ. Κωνσταντίνου Π. Ηλιόπουλου, Ζητήματα Ευρωπαϊκού Δικαίου Ενέργειας, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2014, στον οποίο εκφράζω τις ευχαριστίες μου για τη μεθοδική, αναλυτική και εξόχως χρήσιμη για την παρούσα εργασία παρουσίαση των Κανονισμών και των Οδηγιών.

πυρηνικό πετρέλαιο και τις τιμές διάθεσης των πετρελαιοειδών στην κατανάλωση.

γ) Απόφαση της Επιτροπής 1999/566/ΕΟΚ της 26.7.1999 «για την εφαρμογή της απόφασης 1999/280/ΕΚ του Συμβουλίου όσον αφορά κοινοτική διαδικασία πληροφόρησης και διαβούλευσης σχετικά με το κόστος εφοδιασμού με αργό πετρέλαιο και τις τιμές διάθεσης των πετρελαιοειδών στην κατανάλωση»

Η Απόφαση της Επιτροπής της 26.7.1999 εκδόθηκε κατ' εξουσιοδότηση της Απόφασης 1999/280/ΕΚ του Συμβουλίου και καθόρισε τις λεπτομέρειες ως προς τις πληροφορίες και τον τρόπο με τον οποίο διαβιβάζονται και δημοσιεύονται.

δ) Οδηγία 2009/119/ΕΚ του Συμβουλίου της 14.9.2009 «σχετικά με υποχρέωση διατήρησης ενός ελάχιστου επιπέδου αποθεμάτων αργού πετρελαίου ή/και προϊόντων πετρελαίου από τα Κράτη Μέλη»

Η Οδηγία 2009/119 του Συμβουλίου καταργεί προηγούμενα νομοθετήματα, δηλαδή την Οδηγία 2006/67/ΕΚ του Συμβουλίου της 24.7.2006, την Απόφαση 68/416/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 20.12.1968 και την Οδηγία 73/238/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 24.7.1973, οι οποίες αφορούσαν όλες προηγούμενες ρυθμίσεις και προβλέψεις περί τήρησης ενός επιπέδου αποθεμάτων σε πετρέλαιο. Υπηρετεί τον στόχο της ασφάλειας του εφοδιασμού, προσπαθώντας να εγκαθιδρύσει έναν μηχανισμό διατήρησης των αποθεμάτων παρόμοιο στην οργάνωση με αυτόν του Διεθνούς Οργανισμού Ενέργειας (ΔΟΕ). Διακρίνει σε "αποθέματα έκτακτης ανάγκης", "ειδικά αποθέματα" και "εμπορικά αποθέματα". Ωστόσο, δεν εναρμονίζει το καθεστώς έκτακτης ανάγκης στα κράτη-μέλη.

ii) Φυσικό αέριο

α) Οδηγία 2008/92/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 22.10.2008 «σχετικά με κοινοτική διαδικασία για τη βελτίωση της διαφάνειας των τιμών αερίου και ηλεκτρικής ενέργειας για τον τελικό βιομηχανικό καταναλωτή»

Η Οδηγία 2008/92/ΕΚ καταργεί, αλλά στην ουσία αναδιατυπώνει την Οδηγία 90/377. Αναφέρεται αποκλειστικά στο ρόλο της διαφάνειας των τιμών ως βασικού παράγοντα για την εύρυθμη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς.

β) Κανονισμός (ΕΕ) 994/2010 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 20.10.2010 «σχετικά με τα μέτρα κατοχύρωσης της ασφάλειας του εφοδιασμού με αέριο και την κατάργηση της Οδηγίας 2004/67/ΕΚ του Συμβουλίου»

Ο Κανονισμός (ΕΕ) 994/2010 καταργεί την Οδηγία 2004/67, η οποία αποτελούσε το προϊσχύον δίκαιο. Ο Κανονισμός έρχεται ως απάντηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε οργανωτικά και λοιπά ζητήματα που ανέκυψαν κατά τη διάρκεια αλλά και μετά την κρίση στις σχέσεις Ρωσίας-Ουκρανίας τον Ιανουάριο του 2009 και στη συνακόλουθη κρίση εφοδιασμού με φυσικό αέριο στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η διακριτική ευχέρεια των Κρατών-Μελών ως προς τη λήψη μέτρων αντίδρασης σε περίπτωση κρίσης καταργείται και πλέον ο Κανονισμός εισάγει υποχρεωτικά μέτρα αλληλεγγύης και συντονισμού σε επίπεδο Κρατών-Μελών και Επιτροπής. Ανάμεσα σε άλλες ρυθμίσεις ορίζεται ότι οι Διαχειριστές Συστημάτων πρέπει να εξασφαλίσουν μόνιμη ικανότητα αμφίδρομης ροής σε όλες τις διασυνοριακές διασυνδέσεις των δικτύων. Εισάγεται δε Σχέδιο Έκτακτης Ανάγκης, του οποίου προηγείται η διαδικασία κήρυξης κρίσεως, τα τρία κύρια επίπεδα αυτής και τα μέτρα αντίδρασης.

Από τις πλέον ενδιαφέρουσες ρυθμίσεις του εν λόγω Κανονισμού είναι η εισαγωγή της υποχρέωσης των κρατών-μελών να ενημερώνουν την Ευρωπαϊκή Επιτροπή τόσο για τις ήδη υπάρχουσες όσο και για μελλοντικές Διακυβερνητικές Συμφωνίες με Τρίτες Χώρες, οι οποίες ούτως ή άλλως «έχουν επιπτώσεις στην ανάπτυξη των υποδομών και των προμηθειών αερίου». Στόχος είναι η διαφάνεια και η αξιοπιστία²⁸.

iii) Ηλεκτρική ενέργεια

α) Οδηγία 90/547/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 29.10.1990 «για τη διαμετακόμιση ηλεκτρικής ενέργειας μέσω των μεγάλων δικτύων»

Στην Οδηγία περιλαμβάνεται ο ορισμός της διαμετακόμισης ηλεκτρικής ενέργειας μεταξύ μεγάλων δικτύων. Υπογραμμίζεται αφενός η νομική υποχρέωση να ολοκληρωθεί η ενιαία αγορά μέχρι την 31.12.1992, η οποία απορρέει από το άρθρο 8Α της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης (1986) και αφετέρου η ανάγκη δημιουργίας ενιαίας εσωτερικής αγοράς στον τομέα της ενέργειας και ιδίως στην ηλεκτρική ενέργεια. Σκοπός της ενεργειακής πολιτικής πρέπει να είναι η εξασφάλιση της ασφάλειας εφοδιασμού σε συνδυασμό με την προστασία του περιβάλλοντος. Η Οδηγία της 90/547/ΕΟΚ της 29.10.1990 καθίσταται έτσι το πρώτο νομοθέτημα της 4^{ης} φάσης της ΕΠΕ, η οποία ορίζει σε επίπεδο παράγωγου δικαίου ως στόχους της ενεργειακής πολιτικής α) την ασφάλεια εφοδιασμού, β) την ενιαία εσωτερική αγορά και γ) την προστασία του περιβάλλοντος.

β) Οδηγία 2004/8/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 11.2.2004 «για την προώθηση της συμπαραγωγής ενέργειας βάσει της ζήτησης για χρήσιμη θερμότητα στην εσωτερική αγορά ενέργειας και για την τροποποίηση της Οδηγίας 92/42/ΕΟΚ»

²⁸ Βλ. Ηλιόπουλος, ο.π., σελ. 129.

Αντικείμενο της Οδηγίας αποτελεί η προώθηση της συμπαραγωγής ενέργειας, υψηλής αποδοτικότητας, δηλαδή ταυτόχρονη παραγωγή θερμικής και ηλεκτρικής ενέργειας στο πλαίσιο μιας και μόνης διαδικασίας, με αποτέλεσμα εξοικονόμηση ενέργειας που μπορεί και να υπερβεί το 10%.

γ) Οδηγία 2005/89/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 18.1.2006 «περί μέτρων διασφάλισης του εφοδιασμού με ηλεκτρισμό και περί επενδύσεων υποδομής»

Η Οδηγία ορίζει την «ασφάλεια του εφοδιασμού με ηλεκτρισμό ως την ικανότητα ενός συστήματος ηλεκτρισμού να εφοδιάζει τους τελικούς καταναλωτές με ηλεκτρισμό, όπως προβλέπεται στην Οδηγία»²⁹. Ο νομοθέτης προκρίνει την ασφάλεια εφοδιασμού ως προϋπόθεση για την ουσιαστική λειτουργία της εσωτερικής αγοράς ηλεκτρισμού αλλά και περαιτέρω της εσωτερικής αγοράς ενέργειας.

δ) Οδηγία 2008/92/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 22.10.2008 «σχετικά με κοινοτική διαδικασία για τη βελτίωση της διαφάνειας των τιμών αερίου και ηλεκτρικής ενέργειας για τον τελικό βιομηχανικό καταναλωτή»

Έγινε αναφορά στην παρούσα Οδηγία παραπάνω υπό ii) α).

iv) Νομοθεσία ασφάλειας εφοδιασμού για όλες τις πηγές ενέργειας (επενδύσεις)

α) Κανονισμός (ΕΕ) 256/2014 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26.2.2014 «σχετικά με την κοινοποίηση στην Επιτροπή των επενδυτικών σχεδίων σε ενεργειακή υποδομή εντός της ΕΕ, την αντικατάσταση του Κανονισμού (ΕΕ, ΕΥΡΑΤΟΜ) 617/2010 του Συμβουλίου και την κατάργηση του Κανονισμού (ΕΚ) 736/96»

²⁹ Άρθρο 2 της Οδηγίας 2005/89.

Ο Κανονισμός 256/2014 υπεισιήλθε στη θέση του Κανονισμού (ΕΕ, ΕΥΡΑΤΟΜ) 617/2010 του Συμβουλίου της 24.6.2010 «σχετικά με την κοινοποίηση στην Επιτροπή των επενδυτικών σχεδίων σε ενεργειακή υποδομή εντός της ΕΕ και την κατάργηση του Κανονισμού (ΕΚ) 736/96», επειδή αυτός κρίθηκε από το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων άκυρος. Θεσπίστηκε κοινό πλαίσιο για όλα τα κράτη-μέλη αναφορικά με την κοινοποίηση στην Επιτροπή δεδομένων και πληροφοριών σχετικών με επενδυτικά σχέδια στην ενεργειακή υποδομή των κρατών-μελών.

β) Εκτελεστικός Κανονισμός (ΕΕ) 1113/2014 της Επιτροπής της 16.10.2014 «για τον καθορισμό της μορφής και άλλων τεχνικών λεπτομερειών της κοινοποίησης που αναφέρεται στα άρθρα 3 και 5 του Κανονισμού (ΕΕ) 256/2014 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και την κατάργηση των Κανονισμών της Επιτροπής (ΕΚ) 2386/96 και (ΕΕ, Ευρατόμ) 833/2010»

Ο Εκτελεστικός Κανονισμός (ΕΕ) 1113/2014 υπεισιήλθε στη θέση του Κανονισμού (ΕΕ, ΕΥΡΑΤΟΜ) της Επιτροπής της 21.9.2010 «για την εφαρμογή του Κανονισμού 617/2010 του Συμβουλίου σχετικά με την κοινοποίηση στην Επιτροπή των επενδυτικών σχεδίων σε ενεργειακή υποδομή εντός της ΕΕ».

- **Διευρωπαϊκά δίκτυα**

α) Κανονισμός (ΕΕ) 347/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 17.4.2013 «σχετικά με τις κατευθυντήριες γραμμές για τις διευρωπαϊκές ενεργειακές υποδομές, την κατάργηση της απόφασης 1364/2006/ΕΚ και την τροποποίηση των Κανονισμών (ΕΚ) 713/2009, 714/2009 και 715/2009»

Ο Κανονισμός 347/2013 περιέχει τις κατευθυντήριες γραμμές όσον αφορά τις διευρωπαϊκές ενεργειακές υποδομές και την κατάργηση της Απόφασης 1364/2006/ΕΚ του Ευρωπαϊκού

Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, η οποία αποτελούσε το προϊσχύον δίκαιο. Ορίζει σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης ένα νέο πλαίσιο για τον σχεδιασμό των υποδομών και την υλοποίηση έργων. Αναφέρεται λεπτομερώς στη διαφανή διαδικασία που πρέπει να ακολουθηθεί στον προσδιορισμό συγκεκριμένων ΕΚΕ / Έργων Κοινού Ενδιαφέροντος (PCIs / Projects of Common Interest), την έγκαιρη υλοποίησή τους και τις προϋποθέσεις επιλογής τους ώστε να τύχουν χρηματοδοτικής ενίσχυσης. Ο Κανονισμός περιλαμβάνει, επίσης, διατάξεις για την προστασία του περιβάλλοντος και τις επενδύσεις.

β) Κατ' εξουσιοδότηση Κανονισμός (ΕΕ) 1391/2013 της Επιτροπής της 14.10.2013 «για την τροποποίηση του Κανονισμού (ΕΕ) 347/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τις κατευθυντήριες γραμμές για τις διευρωπαϊκές ενεργειακές υποδομές, όσον αφορά τον ενωσιακό κατάλογο έργων κοινού ενδιαφέροντος»

Ο Κατ' εξουσιοδότηση Κανονισμός 1391/2013 της Επιτροπής εξεδόθη κατ' εξουσιοδότηση του αμέσως παραπάνω αναφερόμενου Κανονισμού 347/2013 προκειμένου να καταρτιστεί από την Επιτροπή μέχρι τις 30.9.2013 ο πρώτος κατάλογος Έργων Κοινού Ενδιαφέροντος. Τα ΕΚΕ δεν αφορούν μόνο τα 28 κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και τρίτες χώρες. Ειδικότερα, αναφορικά με την Ελλάδα περιλαμβάνονται δεκατρία (13) ΕΚΕ, τρία σχετικά με την ηλεκτρική ενέργεια και δέκα σχετικά με το φυσικό αέριο. Αναδεικνύεται έτσι με τον πλέον χαρακτηριστικό τρόπο η σημασία που έχει το φυσικό αέριο για την ενεργειακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ελλάδας.

Συμπεράσματα³⁰

Κάποια γενικά συμπεράσματα ως προς το πετρέλαιο, το φυσικό αέριο και την ηλεκτρική ενέργεια από πλευράς ασφάλειας εφοδιασμού που μπορούν να εξαχθούν από τα αμέσως παραπάνω αναφερόμενα νομοθετήματα είναι τα ακόλουθα:

α) Η νομοθεσία περί ασφάλειας εφοδιασμού εξυπηρετεί όσον αφορά και τις τρεις ενεργειακές πηγές όχι μόνο τον στόχο της ασφάλειας εφοδιασμού αλλά και κάποιον από τους υπόλοιπους στόχους της ΕΠΕ (ανταγωνιστικότητα, προστασία περιβάλλοντος και διασύνδεση των διευρωπαϊκών δικτύων ενέργειας).

β) Η ασφάλεια εφοδιασμού υπηρετείται με διαφορετικούς τρόπους σε κάθε περίπτωση. Διατήρηση αποθεμάτων, εξασφάλιση των προστατευόμενων πελατών, εξασφάλιση επαρκούς επιπέδου παραγωγικής δυναμικότητας και διασύνδεσης είναι μερικοί από αυτούς.

γ) Η ανάληψη της υποχρέωσης για την προώθηση των επενδύσεων στους τομείς του φυσικού αερίου και της ηλεκτρικής ενέργειας είναι κεφαλαιώδους σημασίας.

δ) Η διευκόλυνση της λειτουργίας της χονδρικής αγοράς πετρελαίου, φυσικού αερίου και ηλεκτρικής ενέργειας εξυπηρετείται ακόμη περισσότερο μέσω της διαφάνειας των τιμών και των όρων πώλησης με τη δημοσίευση από την Επιτροπή των σχετικών στοιχείων.

ε) Ο εμπιστευτικός χαρακτήρας των πληροφοριών τηρείται και ως προς την τοποθεσία αποθήκευσης των αποθεμάτων πετρελαίου έκτακτης ανάγκης.

στ) Ο εμπιστευτικός χαρακτήρας τηρείται και ως προς την κοινοποίηση πληροφοριών από τις επιχειρήσεις προς τα κράτη μέλη και από αυτά προς την Επιτροπή αναφορικά με μελλοντικά επενδυτικά σχέδια σε επίπεδο ενέργειας.

³⁰ Και για τα Συμπεράσματα του παρόντος βασίστηκα εν πολλοίς στο αντίστοιχο τμήμα του βιβλίου του κ. Ηλιόπουλου, ο.π., στον οποίο εκφράζω τις ευχαριστίες μου.

Μεικτές συμβάσεις

Η Ευρωπαϊκή Ένωση από κοινού με τα Κράτη-Μέλη έχει υπογράψει συμφωνίες συνεργασίας με τρίτες χώρες αλλά και χώρες παραγωγούς στους τομείς του πετρελαίου και του φυσικού αερίου στο ευρύτερο πλαίσιο της κοινής ευρωπαϊκής ενεργειακής πολιτικής της. Ειδικότερα, έχει υπογραφεί η πολυμερής Συνθήκη για το Χάρτη Ενέργειας (ΣυνΘΧΕ), η οποία αρχικά υπεγράφη με τη Ρωσία και τα κράτη της πρώην ΕΣΣΔ περί την Κασπία και πέραν αυτής³¹, αργότερα δε προσχώρησαν σε αυτή και άλλα κράτη³². Επίσης, έχει υπογραφεί η πολυμερής Συνθήκη για την ίδρυση της Ενεργειακής Κοινότητας, στην οποία αντισυμβαλλόμενοι είναι χώρες μη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά είτε είναι υποψήφια προς ένταξη χώρες είτε έχουν κάποιας μορφής συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Ένωση σε θέματα ενέργειας. Σκοπός της Συνθήκης αυτής, όπως εξετάστηκε και σε άλλο σημείο της παρούσας εργασίας, είναι η δημιουργία ενιαίας αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου στην ευρωπαϊκή ήπειρο μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και χωρών, οι οποίες δεν είναι μέλη αυτής³³.

Εκτός, όμως, από τις πολυμερείς αυτές συμφωνίες, τα Κράτη-Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν βάσει τόσο του κοινοτικού όσο και του διεθνούς δικαίου το δικαίωμα και την αρμοδιότητα να συνάπτουν διμερείς ή και πολυμερείς συμβάσεις, μεταξύ τους ή και με τρίτες χώρες εκτός ΕΕ, με στόχο την υλοποίηση της ενεργειακής τους πολιτικής ή/και της ευρύτερης ευρωπαϊκής ενεργειακής πολιτικής. Στο ευρύτερο αυτό πλαίσιο εντάσσονται οι συμβάσεις που έχει υπογράψει η Ελλάδα και οι οποίες θα αναλυθούν αμέσως παρακάτω.

³¹ Καζακιστάν, Τουρκμενιστάν, Ουζμπεκιστάν, Τατζικιστάν, Κιργιστάν.

³² Σήμερα πλέον ξεπερνούν τα 51 σε αριθμό.

³³ Βλ. Ηλιόπουλος, Κωνσταντίνος, Η Ευρωπαϊκή πολιτική ενέργειας και οι Διεθνείς Συμβάσεις της Ελλάδος στον Τομέα του Φυσικού Αερίου, σε ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗΣ, ΝΙΚΟΛΑΟΣ (Επιμελ.), Ενέργεια – Δίκαιο, Οικονομία & Πολιτική, Νομική Βιβλιοθήκη, 2012, σελ. 415 – 434.

Οι Διεθνείς Συμβάσεις της Ελλάδας στον τομέα της ενέργειας³⁴

Η Ελλάδα έχει συνάψει τριμερή συμφωνία με τη Ρωσία και τη Βουλγαρία για το πετρέλαιο (αγωγός Μπουργκάς-Αλεξανδρούπολη³⁵). Για το φυσικό αέριο έχουν υπογραφεί αφενός διμερείς συμφωνίες με την ΕΣΣΔ (συμφωνία για την προμήθεια φυσικού αερίου από την ΕΣΣΔ στην Ελληνική Δημοκρατία³⁶) και τη Ρωσία («συμφωνία South Stream»³⁷) και αφετέρου διμερείς συμφωνίες με την Τουρκία³⁸ και την Ιταλία³⁹, αλλά και μια τριμερής συμφωνία με τις χώρες αυτές⁴⁰ (αγωγός ITGI) και σε συνέχεια αυτής μια συμφωνία με τη Βουλγαρία (αγωγός IGB).

Στόχος όλων αυτών των συμφωνιών είναι η μεταφορά φυσικού αερίου από τη Ρωσία και την περιοχή της Κασπίας και της Μέσης Ανατολής στην Ελλάδα για την κάλυψη των αναγκών της ελληνικής αγοράς και περαιτέρω τη μεταφορά στην Ιταλία και τη Βουλγαρία με σκοπό την προώθηση και σε άλλα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η Ελλάδα έχει, επίσης, υπογράψει διμερή συμφωνία με το Αζερμπαϊτζάν για την προμήθεια πετρελαίου και φυσικού αερίου⁴¹. Επιπλέον, η Ελλάδα έχει υπογράψει διμερή συμφωνία για την προμήθεια υγροποιημένου φυσικού αερίου από την Αλγερία, αλλά και διακρατικές συμφωνίες προμήθειας και συνεργασίας με τις χώρες Ρουμανία, Αλβανία, Συρία και Αίγυπτο.

Στα επόμενα θα παρουσιαστούν συνοπτικά συμβάσεις και συμφωνίες, οι οποίες παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον από πλευράς ασφάλειας εφοδιασμού τόσο για την Ελλάδα όσο και για την Ευρωπαϊκή Ένωση.

³⁴ Και για το κεφάλαιο αυτό της παρούσας εργασίας οφείλω πολλές ευχαριστίες για τις πολύτιμες πληροφορίες στον κ. Κωνσταντίνο Π. Ηλιόπουλο, τόσο για το βιβλίο του Ζητήματα Ευρωπαϊκού Δικαίου Ενέργειας, ο.π., όσο και για την εργασία του *Η Ευρωπαϊκή πολιτική ενέργειας και οι Διεθνείς Συμβάσεις της Ελλάδας στον Τομέα του Φυσικού Αερίου* σε ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗΣ, ΝΙΚΟΛΑΟΣ (επιμελ.), Ενέργεια – Δίκαιο, Οικονομία & Πολιτική, Νομική Βιβλιοθήκη, 2012, σελ. 415-434.

³⁵ Συμφωνία της 15.3.2007.

³⁶ Διακρατική Συμφωνία της 7.10.1987.

³⁷ Συμφωνία της 29.4.2008.

³⁸ Συμφωνία της 23.2.2003.

³⁹ Συμφωνία της 4.11.2005.

⁴⁰ Συμφωνία της 26.7.2007.

⁴¹ Συμφωνία της 2.8.2007.

1) Η Διακρατική (Τριμερής) Συμφωνία Ελλάδας-Βουλγαρίας-Ρωσίας για τον αγωγό πετρελαίου Μπουργκάς-Αλεξανδρούπολη, η οποία υπεγράφη στις 15.3.2007.

Η ιδέα για την κατασκευή του αγωγού Μπουργκάς – Αλεξανδρούπολη πρόεκυψε μετά από ένα ατύχημα με διαρροή πετρελαίου από τάνκερ στα στενά του Βοσπόρου το 1979. Από το 1993 και έπειτα έγινε πιο συγκεκριμένη και απέβλεπε πλέον στη δημιουργία ενός αγωγού πετρελαίου, ο οποίος θα παρακάμπτει τα στενά και θα συνδέει το Μπουργκάς της Βουλγαρίας με το λιμάνι της Αλεξανδρούπολης και το Αιγαίο Πέλαγος. Έτσι, ο αγωγός θα συνέβαλε στην αποσυμφόρηση των Δαρδανελίων από την πυκνότερη και συνεχή κυκλοφορία τάνκερ που μεταφέρουν το ρωσικό πετρέλαιο αλλά και πετρέλαιο από το Αζερμπαϊτζάν και το Καζακστάν μέσω του Εύξεινου Πόντου στη Μεσόγειο Θάλασσα. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αντιμετώπισε πολύ θετικά την κατασκευή αυτού του αγωγού καθώς έκρινε ότι με τον τρόπο αυτό εξυπηρετούνται δύο στόχοι της: i) η αποσυμφόρηση των Στενών και άρα η αποτροπή κινδύνου ατυχήματος και ρύπανσης της θάλασσας, το οποίο σημαίνει τελικά προστασία του περιβάλλοντος και ii) η ασφάλεια εφοδιασμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης με πετρέλαιο. Με άλλη συμφωνία μεταξύ των μετόχων ιδρύθηκε η Κοινή θυγατρική Εταιρεία με την επωνυμία «Trans-Balkan Pipeline BV», ως εταιρεία του ολλανδικού δικαίου, με έδρα το Άμστερνταμ. Η εταιρεία είχε σκοπό να προβεί σε σειρά συμβάσεων με την Ελληνική Δημοκρατία και την Ευρωπαϊκή Ένωση που αφορούν μεταξύ άλλων τις απαιτούμενες άδειες και το ευνοϊκό φορολογικό και τελωνειακό καθεστώς. Κυριότερη αυτών υπήρξε η Συμφωνία Διελεύσεως, η οποία περιλαμβάνει πλήθος όρων συνεργασίας με το ελληνικό κράτος. Με αρκετή καθυστέρηση λόγω και της προκήρυξης των κοινοβουλευτικών εκλογών του 2009, η Συμφωνία κυρώθηκε με το Ν. 4001/2011. Σε αδρές γραμμές, το έργο του αγωγού συνολικά χαρακτηρίζεται ως έργο εθνικής σημασίας, δημόσιας ωφέλειας και δημοσίου συμφέροντος⁴². Ο αγωγός πετρελαίου καθώς και όποιο άλλο περιουσιακό στοιχείο αποκτάται από την Εταιρεία, αποτελούν ιδιοκτησία της Εταιρείας. Για τις ζημίες που θα προκληθούν κατά την εκτέλεση

⁴² Άρθρο 165, παρ. 2.

των εργασιών θα πρέπει να καταβληθούν αποζημιώσεις στους αντίστοιχους ιδιοκτήτες, νομείς ή κατόχους γης από τη διεθνή εταιρεία του έργου.

Σημαντική πρόβλεψη είναι αυτή των άρθρων 176 και 177, με την οποία όλες οι ρυθμίσεις που αφορούν τον αγωγό Μπουργκάς-Αλεξανδρούπολη εφαρμόζονται αναλόγως και στους αγωγούς φυσικού αερίου Ελλάδας-Ιταλίας και Ελλάδας-Βουλγαρίας.

2) Οι διακρατικές συμφωνίες Τουρκίας-Ελλάδας-Ιταλίας για την προμήθεια φυσικού αερίου από την περιοχή της Κασπίας (Κεντρικής Ασίας και Μέσης Ανατολής).

Με τις διακρατικές συμφωνίες Ελλάδας-Τουρκίας, Ελλάδας-Ιταλίας και Ελλάδας-Τουρκίας-Ιταλίας επιχειρείται η διασύνδεση των δικτύων φυσικού αερίου των τριών χωρών, ώστε να εξασφαλιστεί ο εφοδιασμός των τριών εθνικών αγορών και μέσω αυτών των αγορών άλλων χωρών της Ευρώπης με φυσικό αέριο από το Αζερμπαϊτζάν⁴³.

Η εξυπηρέτηση του στόχου της διαφοροποίησης των πηγών θεωρήθηκε αρχικά από την Ευρωπαϊκή Ένωση ότι θα επιτευχθεί μέσω των αγωγών ITGI (για Ιταλία και Ελλάδα μέσω Τουρκίας) και του Nabucco (για τη Βουλγαρία, τη Ρουμανία και γενικότερα την Κεντρική Ευρώπη μέσω Τουρκίας). Σε μεταγενέστερο στάδιο και με στόχο τη διαφοροποίηση των οδύσεων αυτή τη φορά, η προμήθεια φυσικού αερίου από τη Ρωσία και πάλι θα μπορούσε να εξυπηρετηθεί από τον νέο αγωγό South Stream, ο οποίος θα μεταφέρει φυσικό αέριο μέσω του πυθμένα της Μαύρης Θάλασσας στη Βουλγαρία και από εκεί στην Κεντρική Ευρώπη μέσω της Σερβίας («βόρειο τμήμα») και στη Νότια Ευρώπη, δηλαδή σε Ελλάδα και Ιταλία («νότιο τμήμα»).

Στα επόμενα παρουσιάζεται ο αγωγός ITGI, με τον οποίο επιτυγχάνεται η διασύνδεση των εθνικών δικτύων φυσικού αερίου Ελλάδας-Τουρκίας-Ιταλίας.

⁴³ Πρόκειται για ευρύτερη απόφαση της Ευρωπαϊκής Ένωσης που αφορά τη δημιουργία του λεγόμενου Νότιου Διαδρόμου (South Corridor). Ο διάδρομος αυτός θα εξασφαλίσει τον εφοδιασμό της Νότιας Ευρώπης με φυσικό αέριο ενόψει της αναμενόμενης μελλοντικά αύξησης της ζήτησης, αλλά και θα εξυπηρετήσει τον στόχο της διαφοροποίησης των πηγών (από τις χώρες της Κασπίας Θάλασσας, της Μέσης Ανατολής και της Κεντρικής Ασίας αντί μόνο και αποκλειστικά από τη Ρωσία).

α) Διακρατική Συμφωνία Ελλάδας-Τουρκίας (2003)

Οι κυβερνήσεις της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Δημοκρατίας της Τουρκίας υπέγραψαν στις 23.2.2003 στη Θεσσαλονίκη τη «Συμφωνία σχετικά με την πραγματοποίηση της διασύνδεσης Τουρκίας-Ελλάδος για τη μεταφορά αερίου και την προμήθεια φυσικού αερίου από τη Δημοκρατία της Τουρκίας προς την Ελληνική Δημοκρατία» διάρκειας 20 ετών με αυτόματη ανανέωση για περίοδο 5 ετών.

Με τη Συμφωνία τα μέρη εκφράζουν τη βούληση να αναπτύξουν και να επεκτείνουν τη διμερή συνεργασία στην ευρωπαϊκή αγορά αερίου, να διασφαλίσουν μια θέση στην απελευθερωμένη ευρωπαϊκή αγορά φυσικού αερίου και να συμβάλλουν στην στρατηγική ενεργειακής ασφάλειας και διαφοροποίησης των πηγών προμήθειας φυσικού αερίου στην ευρωπαϊκή αγορά αερίου και στην Ελλάδα.

Εξουσιοδοτημένες εταιρείες από τα δύο συμβαλλόμενα κράτη είναι η τουρκική BOTAS και η ελληνική ΔΕΠΑ ΑΕ. Η συμφωνία τέθηκε σε ισχύ, ο αγωγός κατασκευάστηκε και είναι σε λειτουργία από το 2007. Έχει μήκος 300 χλμ., συνδέει το υπάρχον τουρκικό δίκτυο φυσικού αερίου με το ελληνικό και έχει μέγιστη ετήσια μεταφορική ικανότητα 11,6 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα.

β) Διακρατική Συμφωνία Ελλάδας-Ιταλίας (2005)

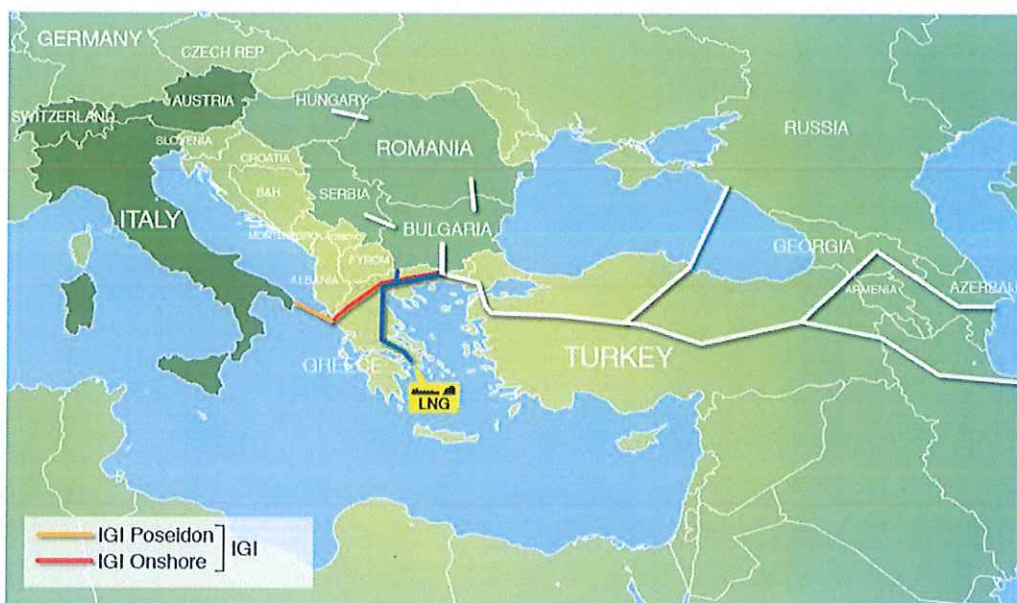
Οι κυβερνήσεις της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Ιταλικής Δημοκρατίας υπέγραψαν στο Lecce στις 4.11.2005 τη «Συμφωνία σχετικά με την ανάπτυξη του έργου Διασύνδεσης Ελλάδας-Ιταλίας (ΔΕΙ)» με διάρκεια 6 ετών.

Με τη Συμφωνία τα Μέρη εκφράζουν την πρόθεσή τους να διευρύνουν την υπάρχουσα συνεργασία στον τομέα της ενέργειας και ιδίως στον τομέα του φυσικού αερίου μέσω της διασύνδεσης των συστημάτων. Ως εκ τούτου, η ελληνική εταιρεία ΔΕΠΑ και η ιταλική εταιρεία Edison αναπτύσσουν ως “κύριοι του έργου” (sponsors) ένα έργο για τη διασύνδεση μέσω αγωγού των συστημάτων φυσικού αερίου Ελλάδας και Ιταλίας (“έργο ΔΕΙ”), με το οποίο η Ελλάδα θα προωθήσει την πολιτική της για σύνδεση με το Ευρωπαϊκό Διασυνδεδεμένο Σύστημα Φυσικού Αερίου και θα καταστεί χώρα

διαμετακόμισης φυσικού αερίου στην Ευρώπη, ενώ η Ιταλία θα εξασφαλίσει τη μεταφορά φυσικού αερίου από χώρες της Κασπίας και της Μέσης Ανατολής.

Ο αγωγός θα αποτελείται από ένα χερσαίο τμήμα εντός της ελληνικής επικράτειας μήκους 600 χλμ. και ένα υποθαλάσσιο τμήμα, μήκους 207 χλμ (ο επονομαζόμενος «αγωγός Ποσειδών»). Τα έργα δεν είχαν προχωρήσει παρά τη λήψη όλων των σχετικών αδειών λόγω της αναμονής για την απόφαση της κοινοπραξίας που εκμεταλλεύεται το κοίτασμα Shah Deniz II.

Ο διασυνδεδετήριος αγωγός Ελλάδας – Ιταλίας “Ποσειδών” (IGI)

**γ) Διακρατική Συμφωνία Ελλάδας-Τουρκίας-Ιταλίας
(ITGI/2007)**

Οι κυβερνήσεις της Ελληνικής Δημοκρατίας, της Δημοκρατίας της Τουρκίας και της Ιταλικής Δημοκρατίας υπέγραψαν στις 26.7.2007 στη Ρώμη τη «Συμφωνία σχετικά με την ανάπτυξη του διαδρόμου μεταφοράς φυσικού αερίου Τουρκία-Ελλάδα-Ιταλία» ("Gas Transportation Corridor"). Η Συμφωνία έχει γίνει γνωστή ως «συμφωνία ITGI» (Interconnector Turkey-Greece-Italy), με την οποία τα Μέρη συμφωνούν να προωθήσουν την κατασκευή του έργου «διάδρομος μεταφοράς φυσικού αερίου Τουρκία-Ελλάδα-Ιταλία». Τα Μέρη δεσμεύτηκαν ότι θα λάβουν όλα τα απαραίτητα μέτρα για να διευκολύνουν τη διαμετακόμιση φυσικού αερίου προς την Ευρώπη, το οποίο προέρχεται από τις χώρες της Κασπίας Θάλασσας, της Κεντρικής Ασίας, της Μέσης Ανατολής και της Βορειοανατολικής Αφρικής. Ορίζονται η BOTAS, ο ΔΕΣΦΑ και η ΠΟΣΕΙΔΩΝ ΑΕ διαχειριστές του Συστήματος Μεταφοράς ανά τμήμα του αγωγού. Το έργο αποτελεί έργο ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος και θεωρείται ότι η ολοκλήρωση του αγωγού ITGI θα συμβάλλει στην ασφάλεια εφοδιασμού των συμβαλλόμενων μερών. Η Συμφωνία έχει διάρκεια 25 ετών, αυτόματα ανανεούμενη για περιόδους 5 ετών.

3) Συμφωνία Ελλάδας-Βουλγαρίας για νέο (δεύτερο) ελληνο-βουλγαρικό αγωγό φυσικού αερίου (IGB/2009)

Οι συμφωνίες για τον αγωγό ITGI συμπληρώθηκαν με τη συμφωνία για τον δεύτερο ελληνο-βουλγαρικό αγωγό φυσικού αερίου. Στις 24.4.2009 υπεγράφη στη Σόφια Μνημόνιο Κατανοήσεως (Memorandum of Understanding) μεταξύ της Ελλάδας και της Βουλγαρίας, το οποίο προβλέπει ευρύτερη συνεργασία σε θέματα ενέργειας και την κατασκευή νέου (δεύτερου) αγωγού φυσικού αερίου μεταξύ των δύο χωρών (αγωγός διασύνδεσης Ελλάδας-Βουλγαρίας, Interconnector Greece – Bulgaria, IGB). Ο αγωγός θα συνδέει την Κομοτηνή με την Στάρα Ζαγόρα και κρίθηκε αναγκαίος μετά τη ρωσο-ουκρανική κρίση του χειμώνα του 2009. Με επόμενο Μνημόνιο τα Μέρη υπογραμμίζουν τη θέλησή τους να προωθήσουν το σχέδιο για τον αγωγό South Stream. Ο αγωγός θα έχει μήκος 180 χλμ. (30 στην Ελλάδα και 150 στη Βουλγαρία) και θα είναι αμφίδρομης ροής με δυναμικότητα αρχικά 3 και κατόπιν 5 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα ετησίως. Συμπληρώνει, όπως αναφέρθηκε, τον αγωγό ITGI και αποτελεί σημαντικό έργο για την υλοποίηση του Νότιου Διαδρόμου. Ο ρόλος της Ελλάδας ως ενεργειακός κόμβος στην περιοχή της ΝΑ Ευρώπης αναβαθμίζεται ακόμη περισσότερο.

Ο διασυνδετήριος αγωγός Ελλάδας - Βουλγαρίας (IGB)

4) Διακρατική Συμφωνία Ελλάδας-Ρωσίας για τον αγωγό φυσικού αερίου South Stream, η οποία υπεγράφη στις 29.4.2008.

Η ιδέα για την κατασκευή ενός αγωγού, ο οποίος θα διοχέτευε φυσικό αέριο από τη Ρωσία στην Ιταλία μέσω της Ελλάδας και από εκεί στην Κεντρική και Δυτική Ευρώπη έχει σχέση με την απόφαση της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη δημιουργία του λεγόμενου Νότιου Διαδρόμου (South Corridor). Αυτός θα καλύπτεται από το Αζερμπαϊτζάν, άλλες χώρες της Κασπίας και της Κεντρικής Ασίας, αλλά όχι της Ρωσίας, μέσω του αγωγού ITGI ή του αγωγού TAP. Με τον τρόπο αυτό θα επιτευχθεί η διαφοροποίηση των οδεύσεων φυσικού αερίου. Παράλληλα, είναι σε εξέλιξη η δημιουργία του Βορείου Διαδρόμου (North Corridor), μέσω του οποίου η Ρωσία προμηθεύει με φυσικό αέριο τη Γερμανία.

Το σχέδιο του αγωγού παρουσιάστηκε το 2007 από την ιταλική εταιρεία ENI και τη ρωσική Gazprom. Οι κυβερνήσεις της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Ρωσικής Ομοσπονδίας υπέγραψαν στις 29.4.2008 στη Μόσχα τη «Συμφωνία μεταξύ της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Κυβερνήσεως της Ρωσικής Ομοσπονδίας για τη συνεργασία κατά την κατασκευή και εκμετάλλευση αγωγού φυσικού αερίου στο έδαφος της Ελληνικής Δημοκρατίας». Η Συμφωνία South Stream κυρώθηκε από την ελληνική Βουλή με το Ν. 3700/2008.

Η Διακρατική Συμφωνία έχει ισχύ 30 ετών, με δυνατότητα αυτόματης ανανέωσης για περιόδους 5 ετών.

Η Βασική Συμφωνία Συνεργασίας προβλέπει την ίδρυση μιας ελληνικής Κοινής θυγατρικής Εταιρείας (ΚΘΕ, Greek Joint Venture), του ΔΕΣΦΑ ΑΕ και της OJSC Gazprom, ως εταιρείας του ελληνικού δικαίου, η οποία θα έχει ως σκοπό τον σχεδιασμό, τη χρηματοδότηση, την κατασκευή και την εκμετάλλευση του αγωγού φυσικού αερίου. Ο αγωγός θα διέρχεται από το έδαφος της Ελληνικής Δημοκρατίας, μέσω του οποίου θα γίνεται μεταφορά φυσικού αερίου, το οποίο θα προορίζεται κατά το μικρότερο μέρος του για τις ανάγκες της ελληνικής αγοράς και κατά το μεγαλύτερο μέρος του για τις ανάγκες άλλων ευρωπαϊκών χωρών. Ο αγωγός φυσικού αερίου που θα περνάει από το ελληνικό έδαφος θα αποτελεί τμήμα του λεγόμενου

“συστήματος αγωγών φυσικού αερίου”, δηλαδή ενός συστήματος αγωγών από τη Ρωσία μέσω του πυθμένα του Εύξεινου Πόντου και των εδαφών άλλων χωρών για τη διαμετακόμιση (transit) και την προμήθεια (εφοδιασμό/supply) φυσικού αερίου σε χώρες της Νότιας και Κεντρικής Ευρώπης⁴⁴.

Σύμφωνα με το Άρθρο 7 της Διακρατικής Συμφωνίας τα συμβαλλόμενα μέρη, Ελληνική Δημοκρατία και Ρωσική Ομοσπονδία, θα καταβάλλουν κάθε δυνατή προσπάθεια για να παραχωρηθεί στο σύστημα αγωγών φυσικού αερίου το καθεστώς έργου (project) του Διευρωπαϊκού Ενεργειακού Δικτύου (Trans-European Energy Networks), ώστε να αξιοποιηθούν όλα τα πλεονεκτήματα που προσφέρει αυτό το καθεστώς σε παρόμοια έργα μεταφοράς φυσικού αερίου.

Στο πλαίσιο της υλοποίησης της Διακρατικής Συμφωνίας για τον αγωγό South Stream υπεγράφη η Βασική Συμφωνία Συνεργασίας ΔΕΣΦΑ-Gazprom (Basic Co-operation Agreement) την 15.5.2009, με την οποία ρυθμίζονται οι όροι συνεργασίας των δύο μερών για την κατασκευή του ελληνικού τμήματος του αγωγού.

Η υλοποίηση του αγωγού South Stream παρουσίασε προβλήματα στον βόρειο κλάδο και ανεστάλη το 2014. Η κατασκευή του νότιου κλάδου μέσω Τουρκίας παραμένει ανοικτή.

⁴⁴ βλ. Ηλιόπουλος, ο.π.

5) Ο αγωγός TAP

Η ανακάλυψη μεγάλων κοιτασμάτων φυσικού αερίου στο Αζερμπαϊτζάν από το 1999 και εξής (κοιτάσματα Shah Deniz I και Shah Deniz II) προκάλεσαν το ενδιαφέρον της Ευρώπης για την προμήθεια φυσικού αερίου από την περιοχή αυτή και συνακόλουθα την ανάγκη για τη δημιουργία αγωγού μεταφοράς. Και πάλι ο διπλός στόχος που θα εκπληρωνόταν κατά μεγάλο μέρος είναι η διαφοροποίηση των πηγών εφοδιασμού και η ασφάλεια εφοδιασμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι μέχρι τώρα πηγές προμήθειας φυσικού αερίου για τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι η Ρωσία (κατά πολύ μεγάλο μέρος, όπως έχει ήδη αναφερθεί), η Βόρεια Θάλασσα (Νορβηγία, Κάτω Χώρες) και η Βόρειος Αφρική (Αλγερία). Αναφορικά με την προμήθεια υγροποιημένου φυσικού αερίου (LNG) οι χώρες προμηθευτές για την Ευρωπαϊκή Ένωση είναι η Αλγερία και το Κατάρ.

Η νορβηγική εταιρεία Statoil, η ελβετική Axpo και η γερμανική E.ON – Ruhrgas συνέστησαν κοινοπραξία με την επωνυμία Trans Adriatic Pipeline AG (TAP) και έδρα την πόλη Baar της Ελβετίας με σκοπό τον σχεδιασμό, την ανάπτυξη και την κατασκευή ενός αγωγού που θα μεταφέρει φυσικό αέριο από την Κασπία μέσω της Ελλάδας, της Αλβανίας και της Αδριατικής Θάλασσας στη Νότια Ιταλία και στη Δυτική Ευρώπη. Σήμερα, η αρχική μετοχική σύνθεση έχει μεταβληθεί, καθώς έχουν υπεισέλθει οι μέτοχοι της κοινοπραξίας που έχει τα δικαιώματα εκμετάλλευσης του κοιτάσματος Shah Deniz. Το έργο δε λαμβάνει κρατική χρηματοδότηση, αλλά υποστηρίζεται από την Ευρωπαϊκή Ένωση ως διευρωπαϊκό δίκτυο του κλάδου ενέργειας (Trans European Net – Energy / TEN -E). Τον Ιούνιο του 2013, η κοινοπραξία του Shah Deniz ανακοίνωσε ότι επέλεξε τον αγωγό TAP και όχι τον ανταγωνιστικό αγωγό Nabucco ως τον αγωγό με τον οποίο θα μεταφερθεί το αζέρικο φυσικό αέριο στην Ευρώπη. Μεταξύ άλλων πολλών συμφωνιών και αποφάσεων που έχουν μεσολαβήσει αξίζει να αναφερθεί η Συμφωνία Συνεργασίας μεταξύ TAP και ΔΕΣΦΑ, η οποία υπεγράφη την 3.7.2013 και αφορά την τεχνική λειτουργία και τη συντήρηση του ελληνικού τμήματος του αγωγού TAP.

Τέλος, η επιλογή του αγωγού TAP αντί του ITGI από την κυβέρνηση του Αζερμπαϊτζάν για τη μεταφορά του αζέρικου φυσικού αερίου στην Ιταλία

μέσω της Ελλάδας ανοίγει νέες προοπτικές για τις χώρες των δυτικών Βαλκανίων. Με γνώμονα αυτό υπεγράφη στις 7.1.2014 συμφωνία συνεργασίας μεταξύ των εταιρειών που διαχειρίζονται τον αγωγό TAP και τον αγωγό IGB, για να διερευνηθεί η δυνατότητα νέων διασυνδέσεων.

Συμπεράσματα – Προοπτικές

Όλες οι διακρατικές συμφωνίες που έχει υπογράψει η Ελλάδα (Μπουργκάς - Αλεξανδρούπολη, ITGI, South Stream, TAP) είχαν την επίσημη στήριξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς απέβλεπαν είτε στη διαφοροποίηση των πηγών προμήθειας είτε στη διαφοροποίηση των οδεύσεων. Τελικά, όμως, στα Διευρωπαϊκά Δίκτυα Ενέργειας (TEN - Energy) εντάχθηκαν μόνο το ελληνο-ιταλικό τμήμα του ITGI, ο νέος ελληνο-βουλγαρικός αγωγός IGB που συμπληρώνει τον ITGI και ο TAP, με αποτέλεσμα μόνο αυτοί να απολαμβάνουν τα προνόμια της συγχρηματοδότησης.

Βασικός εταίρος της Ελλάδας για την ασφάλεια εφοδιασμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναδεικνύεται η Βουλγαρία. Ακολουθούν η Ιταλία και η Τουρκία. Οι υπάρχοντες αγωγοί αλλά και όσοι πρόκειται να κατασκευαστούν στο μέλλον με προεξάρχοντα τον TAP θα αλλάξουν εντελώς τα δεδομένα τόσο στην προμήθεια φυσικού αερίου για την ίδια την Ελλάδα όσο και στην ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού για ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι διαδρομές που δημιουργούνται και τα περιθώρια πολλών εναλλακτικών ανά περίπτωση είναι ιδανικά όσα θα μπορούσε να ευχηθεί κάποιος για μια χώρα που παίζει κομβικό ρόλο, όντας στο άκρο της ηπείρου και σε θέση-κλειδί σε επίπεδο γεωπολιτικής. Η Ελλάδα καθίσταται ενεργειακός κόμβος στη νοτιο-ανατολική Ευρώπη και συμμετοχος, αν όχι συν-δημιουργός των όποιων μελλοντικών ενεργειακών εξελίξεων. Οι συμμαχίες που εκ των πραγμάτων δημιουργούνται με τη διάνοιξη αγωγών (δρόμων για την παροχή ενεργειακών προϊόντων) οδηγούν και στην απόκτηση ενός ρόλου σταθεροποιητικού στην ευρύτερη περιοχή και εγγυητή σε περίπτωση εκδήλωσης αντιξοοτήτων.

Επίλογος

Οι προκλήσεις στον τομέα της ενέργειας αντιμετωπίζονται σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης με τη συνεχή εξέλιξη και τις τροποποιήσεις της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Ενέργειας, στην κατάρτιση της οποίας συμπράττουν η Ευρωπαϊκή Ένωση με τα αρμόδια όργανά της και τα Κράτη - Μέλη. Η αρχή της αλληλεγγύης παίζει όλο και μεγαλύτερο ρόλο στην ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού και η διεθνής συνεργασία επαυξάνει τις πιθανότητες ευόδωσης νέων τεχνικών και μεθόδων που δεν έχουν κερδίσει ακόμη έδαφος. Η Ευρωπαϊκή Ένωση ως υπερεθνικός οργανισμός έχει ούτως ή άλλως αρκετούς έμφυτους λόγους, οι οποίοι οδηγούν σε καθυστέρηση στη λήψη αποφάσεων ή στην υιοθέτηση νέων πρακτικών. Ο συγκεκριμένος τρόπος δράσης έχει βέβαια και πλεονεκτήματα ειδικά όταν πρόκειται για αμφιλεγόμενες πρακτικές, οι οποίες δεν έχουν δοκιμαστεί όσο θα έπρεπε ή έχουν δοκιμαστεί και κριθεί ως δυνητικά επικίνδυνες.

Μία από αυτές τις πρακτικές στον τομέα της ενέργειας είναι η μέθοδος της εξόρυξης υδρογονανθράκων με τη μέθοδο του fracking (από τη σύντμηση των λέξεων hydraulic fracturing). Η μέθοδος αυτή, η οποία έχει δοκιμαστεί επί σειρά ετών στις Η.Π.Α. με ομολογουμένως εντυπωσιακά αποτελέσματα, έχει αντιμετωπιστεί με σκεπτικισμό από πολλά Κράτη - Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης λόγω των κινδύνων που ελλοχεύει για την υγεία των πολιτών και το περιβάλλον και έχει επί του παρόντος ανασταλεί πιθανή αξιοποίησή της επί κοιτασμάτων σχιστολιθικού αερίου σε ευρωπαϊκά εδάφη. Στα ψηφίσματά του της 21^{ης} Νοεμβρίου 2012, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο υπογραμμίζει τα πιθανότατα σημαντικά οφέλη από την εξόρυξη πετρελαίου και σχιστολιθικού αερίου με τη μέθοδο του fracking, αλλά και καλεί την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να εισαγάγει ένα ευρύ ρυθμιστικό πλαίσιο εκτίμησης κινδύνων για την ανεύρεση και εξόρυξη μη συμβατικών μορφών υδρογονανθράκων με γνώμονα την προστασία της ανθρώπινης υγείας και τον σεβασμό του περιβάλλοντος⁴⁵. Η Επιτροπή πράγματι επιβεβαιώνει τα πορίσματα σχετικά με τους νέους δρόμους που ανοίγονται από την εξόρυξη υδρογονανθράκων με τη μέθοδο

⁴⁵ Βλ. Farantouris, Nikolaos, EU Energy Policy Objectives: Between Scylla and Charybdis, σε Kalantzakos Sophia, Farantouris, Nikolaos, Energy & Environmental Transformations in a Globalizing World, An Interdisciplinary Dialogue, σελ. 81 - 97.

του fracking για την Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλά και τονίζει την ανάγκη να διασφαλιστεί η ασφάλεια από τη χρήση της μεθόδου. Σε παρόμοιες θέσεις έχει καταλήξει άλλωστε η Διεθνής Επιτροπή Ενέργειας, η οποία έχει εκπονήσει “χρυσούς κανόνες” για τη μεθοδολογία των εξορύξεων.

Νέοι δρόμοι, βέβαια, έχουν ήδη ανοίξει και από την ολοένα και μεγαλύτερη χρήση του υδροποιημένου φυσικού αερίου. Το Υδροποιημένο Φυσικό Αέριο (ΥΦΑ) αναδεικνύεται σε παράγοντα που μπορεί να συμβάλλει σημαντικά στην ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εμπλουτίζοντας το ενεργειακό της μείγμα και διαφοροποιώντας τις πηγές και τους διαδρόμους εφοδιασμού της⁴⁶. Η είσοδος του “αντισυμβατικού” φυσικού αερίου στη διεθνή αγορά ενέργειας, απόρροια της ανάπτυξης νέων τεχνολογικών δυνατοτήτων, έχει εύλογα χαρακτηριστεί ως μια επαναστατική αλλαγή⁴⁷. Η σημασία της συγκεκριμένης εξέλιξης καθίσταται σαφής, εάν λάβουμε υπ’ όψιν ότι η συμβολή του LNG στην παγκόσμια αύξηση της παραγωγής υπολογίζεται ότι θα ξεπεράσει το 40% έως το 2035, σύμφωνα με εκτιμήσεις της Διεθνούς Επιτροπής Ενέργειας ήδη από το έτος 2011⁴⁸, ενώ η συμμετοχή του στη συνολική παραγωγή φυσικού αερίου υπολογίζεται ότι θα φτάσει στο 32% (από 14% που είναι σήμερα)⁴⁹.

Σε συνέχεια της εξέτασης των προοπτικών που μπορεί να φέρει το μέλλον για την Ευρωπαϊκή Ένωση στον τομέα της ενέργειας δεν θα πρέπει να παραλείψουμε να αναφερθούμε στο νέο ρόλο της Μεσογείου αναφορικά με τον εφοδιασμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο ρόλος της Αλγερίας είναι ήδη γνωστός: ωστόσο, θα πρέπει να εστιάσουμε και στις εξελίξεις που έρχονται από το Ισραήλ και την Κύπρο. Η προοπτική συνεργασίας Ισραήλ – Κύπρου για την εξαγωγή φυσικού αερίου από την Ανατολική Μεσόγειο προς τη Δυτική Ευρώπη βρίσκεται στον πυρήνα των συζητήσεων σχετικά με τη δημιουργία ενός νέου διαδρόμου εφοδιασμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης με φυσικό αέριο. Στο μεταξύ ανάμεσα στα έργα Κοινού Ενδιαφέροντος που ανακοινώθηκαν

⁴⁶ Βλ. Χαροκόπος, Μ., Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού της ΕΕ: Η Μεσόγειος ως εναλλακτική πηγή εφοδιασμού με ΥΦΑ, σε ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗΣ, ΝΙΚΟΛΑΟΣ, Ενέργεια – Ναυτιλία & Θαλάσσιες Μεταφορές, ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ, Αθήνα, 20013, σελ. 155 - 191.

⁴⁷ Ο.π., σελίδα 159, υποσημείωση 5.

⁴⁸ Ο.π., σελίδα 159, υποσημείωση 6.

⁴⁹ Ο.π., σελίδα 159, υποσημείωση 7.

από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή τον Οκτώβριο του 2013 περιλαμβάνεται η ηλεκτρική διασύνδεση Ισραήλ – Κύπρου – Ελλάδας με υποθαλάσσιο καλώδιο. Το έργο που φέρει την ονομασία Euro Asia Interconnector αναμένεται να έχει ολοκληρωθεί έως το 2016, η ισχύς του θα είναι 2000 MW και θα καλύψει συνολική απόσταση 820 ν.μ..

Σε επίπεδο μελλοντικών σχεδίων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει καταλήξει σε έναν κατάλογο με 248 PCIs, τα οποία θα συμβάλλουν κατά την άποψή της στη δημιουργία μιας ενοποιημένης ευρωπαϊκής αγοράς ενέργειας. Τα σχέδια αυτά τυγχάνουν διαδικασιών fast track και έχουν πρόσβαση σε χρηματοδότηση που μπορεί να φτάσει ακόμη και τα 5,85 δισεκατομμύρια ευρώ από το CEF (Connecting Europe Facility) μεταξύ των ετών 2014 - 2020. Η πλειοψηφία των έργων αφορούν τα δίκτυα διασύνδεσης της ηλεκτρικής ενέργειας και του φυσικού αερίου. Από τον πρώτο κατάλογο στον οποίο κατέληξαν στις 21.11.2014 η Ελλάδα πέτυχε να συμπεριληφθούν 7 σχέδιά της, τα οποία αποτελούν μέρος του ευρύτερου προγράμματος των 12 έργων, που η Ελληνική Δημοκρατία έχει χαρακτηρίσει μείζονος σημασίας⁵⁰.

Συγκεφαλαιώνοντας τα όσα έθιξε η παρούσα εργασία μπορούμε να σταθούμε στα ακόλουθα σημεία σε επίπεδο ενέργειας και ενεργειακής πολιτικής:

Ενώ η δεκαετία του 1990 χαρακτηριζόταν από την απελευθέρωση της αγοράς ενέργειας, στη δεκαετία του 2000 εμφανίζεται το αίτημα της ασφάλειας του ενεργειακού εφοδιασμού.

Η ενεργειακή ασφάλεια είναι έννοια πολυδιάστατη, της οποίας οι σημαντικότερες εκφάνσεις αφορούν αφενός τον ίδιο τον ενεργειακό εφοδιασμό με τα όποια πρακτικά θέματα εγείρονται και από την άλλη μεριά το εφαρμοζόμενο θεσμικό και κανονιστικό πλαίσιο των ενεργειακών δικτύων.

⁵⁰ Βλ. Dagoumas, Athanasios, Key Priorities for the EU: Energy Security, Internal Energy Market and Climate Change. The Case of Greece σε Kalantzakos Sophia, Farantouris, Nikolaos, Energy & Environmental Transformations in a Globalizing World, An Interdisciplinary Dialogue, σελ. 98 - 114.

Η Διεθνής Επιτροπή Ενέργειας⁵¹ δίνει έναν σαφή ορισμό της ασφάλειας του εφοδιασμού: σε βραχυπρόθεσμο επίπεδο, η ασφάλεια του εφοδιασμού καλύπτει την επάρκεια εφοδιασμού και την ικανότητα να αποφευχθούν απρόβλεπτες διακοπές υπό σπάνια και ακραία καιρικά φαινόμενα. Μακροπρόθεσμα, περιλαμβάνει τη δυνατότητα να κινητοποιηθούν επενδύσεις για την ανάπτυξη της προσφοράς και των υποδομών, καθώς και να εξασφαλιστεί ένας αξιόπιστος εφοδιασμός⁵².

Ανάμεσα στις άλλες ενέργειες έχει προκριθεί κατά καιρούς η λήψη μέτρων, όπως π.χ. η Τρίτη ενεργειακή δέσμη μέτρων⁵³. Ο βασικός στόχος της τρίτης ενεργειακής δέσμης είναι να διευκολυνθεί ο ανταγωνισμός στις αγορές ενέργειας, με τη διάσπαση του μονοπωλίου των κατεστημένων προμηθευτών και τη διευκόλυνση της ίσης και διαφανούς πρόσβασης τρίτων στις κύριες οδικές ενεργειακές αρτηρίες. Η Τρίτη δέσμη μέτρων έχει σχεδιαστεί για να μειώσει τη δυνατότητα των κυρίαρχων προμηθευτών να εμποδίζουν τους νεοεισερχόμενους από την πρόσβαση στο δίκτυο και να εξασφαλίσει κοινό κώδικα δικτύου εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Με την απελευθέρωση της αγοράς θα είναι πιο δύσκολο για τις μεγάλες μη ευρωπαϊκές εταιρείες, όπως η Gazprom, να διαπραγματεύονται την είσοδό τους σε δεσπόζουσες θέσεις απλώς μέσω ενός μικρού αριθμού διμερών συμφωνιών⁵⁴.

Η Συνθήκη για την ίδρυση της Ενεργειακής Κοινότητας, ενσωματώνοντας τον πυρήνα της ενεργειακής νομοθεσίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας, του φυσικού αερίου, του περιβάλλοντος, του ανταγωνισμού, των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, της ενεργειακής απόδοσης και του πετρελαίου, επεκτείνει ήδη το κοινοτικό κεκτημένο στα εδάφη των συμβαλλόμενων μερών. Οι χώρες που πρόκειται να

⁵¹ Πρόκειται για την IEA (International Energy Agency).

⁵² Βλ. Αλιγιζάκη, Α., Διεθνείς σχέσεις και ενεργειακά δίκτυα σε ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗΣ, ΝΙΚΟΛΑΟΣ, Ενέργεια – Δίκτυα & Υποδομές, ΝΟΜΙΚΗ ΝΙΒΛΙΟΘΗΚΗ, Αθήνα, 2014, σελ. 499 – 550.

⁵³ Πρόκειται για α) τον Κανονισμό (ΕΚ) 713/2009 σχετικά με την ίδρυση Οργανισμού Συνεργασίας των Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας, β) τον Κανονισμό (ΕΚ) 715/2009 σχετικά με τους όρους πρόσβασης στα δίκτυα μεταφοράς φυσικού αερίου και την κατάργηση του Κανονισμού (ΕΚ) 1775/2005, γ) την Οδηγία 2009/72/ΕΚ αναφορικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και την κατάργηση της Οδηγίας 2003/54/ΕΚ και δ) την Οδηγία 2009/73/ΕΚ σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά φυσικού αερίου και την κατάργηση της Οδηγίας 2003/55/ΕΚ.

⁵⁴ Ο.π., σελ. 505.

ενσωματώσουν τους κανόνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι άλλωστε εκείνες, των οποίων το έδαφος θα αποτελέσει τον κύριο διάδρομο διέλευσης εναλλακτικών ενεργειακών δικτύων απαραίτητων για την ενίσχυση της ενεργειακής ασφάλειας της Ευρώπης⁵⁵.

Η πιο συχνά προτεινόμενη “θεραπεία” για την αύξηση της ασφάλειας εφοδιασμού είναι η πρόσβαση σε όσο το δυνατόν περισσότερες πηγές και οδεύσεις μεταφοράς ενεργειακών πόρων, προκειμένου να μειωθεί η υπερβολική εξάρτηση από επιμέρους χώρες ή περιοχές. Αυτή μπορεί να επιτευχθεί μέσω της διαφοροποίησης των πηγών και των διαδρομών του εφοδιασμού, μέσω της ανάπτυξης νέων εναλλακτικών ενεργειακών δικτύων και της όσο το δυνατόν μεγαλύτερης διασύνδεσής τους με τις χώρες παραγωγής⁵⁶.

Πώς κινήθηκαν, όμως, τα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενόψει των ενεργειακών προκλήσεων; Παρά τις εισηγήσεις της Επιτροπής, τα θέματα της ενέργειας δεν αποτέλεσαν μέρος των μετέπειτα αναθεωρήσεων της Συνθήκης (Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη 1986, Μάαστριχτ 1993 και Άμστερνταμ 1997). Μέχρι τη Συνθήκη της Λισαβόνας η ενέργεια αντιμετωπιζόταν ως ένα παρακλάδι της οικονομικής και περιβαλλοντικής πολιτικής. Μόνο με τη Συνθήκη της Λισαβόνας, η οποία υπεγράφη το Δεκέμβριο του 2007 και τέθηκε σε ισχύ το Δεκέμβριο του 2009, διευκολύνθηκε η ανάπτυξη μιας κοινής ευρωπαϊκής ενεργειακής στρατηγικής. Στη Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ) περιλαμβάνεται για πρώτη φορά ξεχωριστό κεφάλαιο για την ενέργεια, στο οποίο καθορίζονται σαφείς στόχοι για την ενεργειακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης (άρθρο 194 ΣΛΕΕ). Το γεγονός ότι αναφέρεται η διασφάλιση του ενεργειακού εφοδιασμού ως στόχος της πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενισχύει το ρόλο της Επιτροπής. Η Συνθήκη ενίσχυσε επίσης τις αρμοδιότητες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, το οποίο με βάση τη «συνήθη νομοθετική διαδικασία» συμμετέχει πλέον ενεργά

⁵⁵ Ο.π., σελίδα 506.

⁵⁶ Ο.π., σελίδα 514.

στις αποφάσεις για την ενέργεια και τείνει να ευνοεί πολιτικές που προωθούν ακόμη περισσότερο την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση⁵⁷.

Δεδομένου ότι το φυσικό αέριο είναι το καθαρότερο ορυκτό καύσιμο, αποτελεί βασικό στοιχείο της στρατηγικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη σταδιακή μετάβαση σε μια οικονομία χαμηλής κατανάλωσης άνθρακα. Η στρατηγική αυτή υιοθετήθηκε τόσο για να μειώσει την εξάρτηση από την εισαγωγή πετρελαίου, όσο και για να μετριάσει το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής.

Η απόφαση ενεργοβόρων κρατών, όπως η Γερμανία και η Ιταλία, να απομακρυνθούν από την ατομική ενέργεια, ιδίως μετά το ατύχημα της Φουκουσίμα, αποτελεί έναν επιπλέον λόγο που συμβάλει στην αύξηση της ζήτησης φυσικού αερίου. Γι' αυτές τις χώρες το φυσικό αέριο παραμένει το πιο φτηνό και αποδοτικό μέσο παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας με αποτέλεσμα να εμφανίζει συνεχώς αυξανόμενη ζήτηση⁵⁸.

Η εξάρτηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης από τη Ρωσία αποτέλεσε καθοριστικό παράγοντα στη διαμόρφωση της ευρωπαϊκής στρατηγικής ενέργειας. Η σημασία της Ρωσίας πηγάζει από το γεγονός ότι είναι ο σημαντικότερος ενεργειακός εταίρος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το 2009, το 36% των συνολικών εισαγωγών φυσικού αερίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης προερχόταν από τη Ρωσία. Παρά την παγκόσμια οικονομική ύφεση, η Ρωσία αναμένεται να συνεχίσει να αποτελεί τον μεγαλύτερο εταίρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁵⁹. Οι σχέσεις Ευρωπαϊκής Ένωσης – Ρωσίας θα μπορούσαν να θεωρηθούν συμπληρωματικές και αλληλοεξαρτώμενες διότι η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί από την άλλη μεριά για τη Ρωσία τη μεγαλύτερη αγορά των ενεργειακών της προϊόντων στο εξωτερικό.

Η αναποτελεσματικότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε θέματα ενεργειακής ασφάλειας συχνά συγκρούεται με επιλογές Κρατών - Μελών που παρεκκλίνουν από την πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης και προωθούν τα

⁵⁷ Βλ. Λοβέρδου – Τυπάλδου, Ελισάβετ, Αξιολόγηση της Εξωτερικής Ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ και των Κρατών Μελών, σε ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗΣ, ΝΙΚΟΛΑΟΣ, Ενέργεια – Δίκαιο, Οικονομία & Πολιτική, ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ, Αθήνα, σελ. 359 – 381.

⁵⁸ Ο.π., σελ. 366.

⁵⁹ Ο.π., σελ. 367.

εθνικά τους συμφέροντα. Αυτό συμβαίνει διότι ο τρόπος διαμόρφωσης της ευρωπαϊκής πολιτικής αποτυγχάνει να συγκεράσει τις διαφορετικές προτεραιότητες των κρατών μελών της Ένωσης.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα η προσπάθεια προώθησης από την Ευρωπαϊκή Ένωση της πολιτικής διαφοροποίησης των πηγών και των οδεύσεων. Βασική αιτία για τη διαμόρφωση μιας συνεκτικής ευρωπαϊκής πολιτικής διαφοροποίησης των πηγών και των οδεύσεων αποτελεί η υπέρμετρη εξάρτηση κάποιων κρατών μελών από τις εισαγωγές του ρωσικού φυσικού αερίου⁶⁰. Στο πλαίσιο αυτό προωθήθηκε και έχει τεθεί σε εφαρμογή εδώ και χρόνια η δημιουργία τριών ενωσιακών διαδρόμων στον τομέα του φυσικού αερίου: α) ο Νότιος διάδρομος, με τον οποίο το αέριο θα μεταφέρεται απευθείας από την Κασπία Θάλασσα στην Ευρώπη, ώστε να διαφοροποιηθούν οι πηγές προμήθειας αερίου, β) η Ενοποίηση της ενεργειακής αγοράς των χωρών της Βαλτικής και σύνδεση με την Κεντρική και Νοτιοανατολική Ευρώπη και γ) ο Διάδρομος Βορρά – Νότου στη Δυτική Ευρώπη, για να εξαλειφθούν τα εσωτερικά σημεία συμφόρησης και να καταστεί δυνατή η βέλτιστη χρήση δυνητικών εξωτερικών πηγών εφοδιασμού⁶¹.

Η Επιτροπή στην προσπάθειά της να επιβάλλει μια πιο συνεκτική πολιτική μεταξύ των κρατών μελών πρότεινε και τελικά πέτυχε να δημιουργηθεί ένας μηχανισμός ανταλλαγής πληροφοριών για τις διακυβερνητικές συμφωνίες μεταξύ των Κρατών - Μελών και τρίτων χωρών. Σύμφωνα με την Επιτροπή, τα Κράτη – Μέλη πρέπει να γνωστοποιούν σε κάθε στάδιο της διαδικασίας στην Επιτροπή στοιχεία που αφορούν τη διαδικασία και να της επιτρέπουν ακόμη και να μετέχει ως παρατηρητής στις διαπραγματεύσεις. Αποτέλεσμα αυτού είναι η ισχυροποίηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και η de facto αναγνώρισή της ως του οργάνου που εποπτεύει / ελέγχει / γνωμοδοτεί και τελικά εγκρίνει κάθε διακυβερνητική συμφωνία στον τομέα της ενέργειας στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

⁶⁰ Ο.π., σελίδες 374-5.

⁶¹ Ο.π., σελίδα 375.

Το μέλλον της ευρωπαϊκής ενεργειακής πολιτικής διαφαίνεται, όπως και άλλοι τομείς πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, πολύπλοκο. Το πλήθος των πολιτικών, σκοπιμοτήτων και αντικειμενικών δεδομένων που πρέπει να συγκεραστούν είναι τεράστιο. Και στον τομέα της ενέργειας, επομένως, η Ευρωπαϊκή Ένωση μπορεί να βγει κερδισμένη και πιο δυνατή, προς όφελος του συνόλου αλλά και κάθε Κράτους – Μέλους ξεχωριστά, μόνο αν ακούσει όλες τις διαφορετικές φωνές που υπάρχουν στους κόλπους της και αν εφαρμόζει μία μορφή πολιτικής βασισμένη και εμπνευσμένη από τις θεμελιώδεις αρχές της.

Βιβλιογραφία

- Charokopos, Michael, EU Energy Policy beyond borders: Does 'one size fit all'? σε Kalantzakos Sophia, Farantouris, Nikolaos, Energy & Environmental Transformations in a Globalizing World, An Interdisciplinary Dialogue, σελ. 115 - 129.
- Dagoumas, Athanasios, Key Priorities for the EU: Energy Security, Internal Energy Market and Climate Change. The Case of Greece σε Kalantzakos Sophia, Farantouris, Nikolaos, Energy & Environmental Transformations in a Globalizing World, An Interdisciplinary Dialogue, σελ. 98 - 114.
- Farantouris, Nikolaos, EU Energy Policy Objectives: Between Scylla and Charybdis, σε Kalantzakos Sophia, Farantouris, Nikolaos, Energy & Environmental Transformations in a Globalizing World, An Interdisciplinary Dialogue, σελ. 81 - 97.
- Αλιγιζάκη, Α., Διεθνείς σχέσεις και ενεργειακά δίκτυα σε ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗΣ, ΝΙΚΟΛΑΟΣ, Ενέργεια – Δίκτυα & Υποδομές, ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ, Αθήνα, 2014, σελ. 499 – 550.
- Ηλιόπουλος, Κωνσταντίνος, Ζητήματα Ευρωπαϊκού Δικαίου Ενέργειας, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2014.
- Ηλιόπουλος, Κωνσταντίνος, Η Ευρωπαϊκή πολιτική ενέργειας και οι Διεθνείς Συμβάσεις της Ελλάδος στον Τομέα του Φυσικού Αερίου, σε ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗΣ, ΝΙΚΟΛΑΟΣ (Επιμελ.), Ενέργεια – Δίκαιο, Οικονομία & Πολιτική, Νομική Βιβλιοθήκη, 2012, σελ. 415 – 434.
- Λοβέρδου-Τυπάλδου, Ελισάβετ, Αξιολόγηση της Εξωτερικής Ενεργειακής Πολιτικής της ΕΕ και των Κρατών Μελών, σε ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗΣ, ΝΙΚΟΛΑΟΣ (Επιμελ.), Ενέργεια – Δίκαιο, Οικονομία & Πολιτική, Νομική Βιβλιοθήκη, 2012, σελ. 359 – 381.
- Παυλίδης, Γεώργιος, Η Ενεργειακή Κοινότητα: Από μηχανισμός προενταξιακής προσαρμογής σε διαδικασία πανευρωπαϊκής ενοποίησης των ενεργειακών αγορών, σε ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗΣ, ΝΙΚΟΛΑΟΣ (Επιμελ.), Ενέργεια – Δίκαιο, Οικονομία & Πολιτική, Νομική Βιβλιοθήκη, 2012, σελ. 345 – 358.

- Φαραντούρης, Νικόλαος, Από το Παρίσι στη Λισσαβώνα μέσω Ρώμης: Η Εξέλιξη της Αρμοδιότητας της ΕΚ/ΕΕ στον τομέα της Ενέργειας, σε ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗΣ, ΝΙΚΟΛΑΟΣ (Επιμελ.), Ενέργεια – Δίκαιο, Οικονομία & Πολιτική, Νομική Βιβλιοθήκη, 2012, σελ. 3 – 16.
- Χαροκόπος, Μ., Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού της ΕΕ: Η Μεσόγειος ως εναλλακτική πηγή εφοδιασμού με ΥΦΑ, σε ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗΣ, ΝΙΚΟΛΑΟΣ, Ενέργεια – Ναυτιλία & Θαλάσσιες Μεταφορές, ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ, Αθήνα, 20013, σελ. 155 - 191.